Krátká exkurze do totality

KLDR 2012

Blu-ray Disc DVD VIDEO

Úvodem tohoto vyprávění musím upozornit, že Severní Korea je pro běžného turistu země neuchopitelná, nepoznatelná a matoucí. Může za to paranoidní režim, který sleduje a kontroluje nejen vlastní občany, ale také všechny návštěvníky, a oběma skupinám dokonale znemožňuje jakoukoliv vzájemnou komunikaci. Veškeré mé dojmy a závěry jsou tedy ryze subjektivní a je velmi pravděpodobné, že jsou úplně mylné – v názoru na řadu věcí, byť viděných na vlastní oči, jsme se v naší skupině vůbec nedokázali shodnout a musím přiznat, že jsme zemi opouštěli zcela zmatení a nepoučení, pominu-li ovšem základní poznatek, že jakýkoliv totalitní, sebestředný a diktátorský režim je něco, co do slušné společnosti nepatří. To jsme ovšem jako bývalí občané socialistické země už dávno věděli.

Jak se dá dostat do KLDR

Brno a Praha, sobota 28. dubna

Vánoce 2011. Když jsem si pod stromečkem otevírala dárek v obálce, říkala jsem si: vida, zájezd, tak kampak to tentokrát asi bude. Tipuju si směr Asie. No jasně, je to Korea. Cože? Severní Korea? Nezbláznil se Mates náhodou?

A tak jsme se těsně před oslavami prvního máje vypravili do Severní Koreje. Vzhledem k tomu, že individuální turistika v této zemi neexistuje, vybral můj muž zájezd cestovní kanceláře China Tours, nabízející kromě vysoce organizovaného šestidenního programu v Koreji i dalších pět dní výrazně volnějšího pohybu po Pekingu a okolí. Třešničkou na dortu byl fakt, že nás povede Ivana Bakešová, naprosto dokonalá průvodkyně s perfektní znalostí čínštiny, která nás doprovázela před devíti lety na zájezdu do Tibetu, co se do Tibetu vůbec nedostal. Byl to náš první zájezd s cestovní kanceláří a cílem byla Lhasa. Asi měsíc před tím se ale objevil první případ nemoci SARS a když jsme dorazili do Číny a absolvovali v provincii Sečuán výškovou aklimatizaci, propukla ta největší panika a zrušili všechny vnitrostátní lety. A zakázali vstup do Tibetu. Iva tehdy situaci zvládla s naprosto profesionální jistotou, změnila trasu, zajistila dopravu a vymyslela náhradní program tak úžasný, že jsme toho zažili asi mnohem víc než na původně plánované trase. China Tours ten zájezd dodnes opakuje, ale myslím si, že to už není ono – tehdejší divočinou dnes vedou asfaltky, původní půvabné hotely s milou obsluhou a diskutabilní hygienou zavedly evropský standard a proudí tudy mnohem víc turistů. A také tomu chybí ten pocit dobrodružství.

Zájezd do Korejské lidově demokratické republiky by měl zřejmě podobná překvapení postrádat, ale i tak jsme se shodli, že naprosto netušíme, co si pod ním představit. Informací z této uzavřené země prosákne málo a navíc si značně odporují. Jisté je, že je do země za-

kázané vozit větší teleobjektivy a mobily (na hranici mají být všechny odebrány a, snad, vráceny až při odjezdu), že cizinci jsou neustále sledováni a pokoje v hotelu údajně i odposlouchávány a že povinnou součástí každého zájezdu je poklona Kim Ir-senovi. Za prohřešky proti těmto pravidlům nebudeme potrestaní my, ale naši korejští průvodci.

I tak jsem před odjezdem pro jistotu zaplatila všechny účty a předala dětem svoji kreditku i s pinem. Hromadný sraz v Praze na letišti byl v 8.00, takže jsme po čtyřhodinovém spánku vyrazili z Brna na druhý konec světa, jak fyzicky, tak i ideologicky, už ve čtyři ráno. Na Ruzyni jsme nechali auto na odstavném parkovišti, odkud nás k terminálu vezl Rus, který naprosto nemohl pochopit, co nás na socialistickém režimu může zajímat.

Naši skupinu tvořilo osm lidí včetně Ivy Bakešové: kromě nás ještě manželé Kadlecovi, a pak Dalibor, Vlastík a David. V Pekingu se k nám měli připojit ještě další dva.

Všude samí Číňané

Peking, neděle 29. dubna

Po velmi úmorné celodenní cestě v letadle zaplněném do posledního místa jsme ráno (místního času) přistáli v Pekingu a v jiném světě. Byli jsme tu v roce 2003 a už tehdy jsem byla velmi překvapená, jak technicky vyspělou zemí Čína je. Devět let a jedna olympiáda k tomu posunuly hlavní město někam do oblasti sci-fi, alespoň, co se týká přistání na letištním terminálu číslo tři.

S rozlohou milion čtverečních metrů plochy přikryté jedinou střechou je to největší stavba světa, a k tomu i velmi krásná a funkční. Má podobu draka, jehož vztyčené šupiny kryjí trojúhelníková okna prosvětlující celý gigantický prostor, který pojme nejen všechny ty cestující Číňany a jejich návštěvníky, ale taky spoustu obvyklých obchodů a méně obvyklých soch a odpočinkových pavilonů. Například si tu můžete posedět v tradičním čínském zahradním pavilonu obklopeném jezírkem s vodopádem a zlatými rybičkami, který by svou rozlohou klidně mohl tvořit dominantu menší vesnice. Připočteme-li k tomu dokonalou akustiku, která utlumí všechno to neutuchající čínské povykování, je tu posezení opravdu příjemné, což se o většině letišť říct nedá. K dalšímu zázraku třetího tisíciletí nás pak odvezl vlak bez řidiče: na letišti s denní kapacitou 200 000 lidí jsme dostali všechna naše zavazadla bez čekání a nepoškozená.

Cestou do centra Pekingu se náš autobus proplétal hustým provozem po mnohaproudových dálnicích obklopených supermoderními výškovými budovami a svěží zelení tvořenou miliony stromů. Iva při té příležitosti zavzpomínala na začátek šedesátých let, kdy zde několik let

pracovala na ambasádě. Tehdy to prý bylo zaprášené vyschlé město bez asfaltu a jediné vyšší budovy. Bydlelo se v nízkých nevybavených domcích zvaných hutong (chu-tchung), které neměly kuchyň, koupelnu a většinou ani kanalizaci. Společný dvorek nabízel záchod tvořený dvěma dírami v zemi, aby mohli vykonávat potřebu zvlášť muži a zvlášť ženy. Vrcholem luxusu byl plyn vyvedený doprostřed dvora a jedinou zeleň pak představovaly provázky natažené mezi domky, kde se na zimu sušilo čínské zelí. Pod tím přímo na zemi posedávaly ženy a děti a šoulaly z uhelného prachu mourové kuličky na topení. Když zafoukal vítr od západních pouští, bez roušky se prý vůbec nedalo vyjít ven.

Shodli jsme se, že budoucnost patří Asii a že Čína naši zatuchlou konzervativní Evropu s přehledem brzy převálcuje. Abychom se včas připravili na nové poměry, rozhodli jsme se při snídani v hotelu odmítnout příbor a k jídlu používat hůlky. Jenomže nám přinesli tousty s máslem a po několika pokusech zvládnout něco takového hůlkami se obsluha smíchy válela po zemi. Ale snad budou Číňani při ovládnutí světa tolerantní a poté, co vykoupí celou Evropu, nechají nám aspoň příbory.

Letadlo do Pchjongjangu odlétalo až druhý den, tak jsme se vydali prohlédnout si Peking. Začali jsme v centru všeho turistického dění, na náměstí Nebeského klidu, neboli Tian´anmen (Tchien-an-men). Ve městě, které disponuje největší zastřešenou stavbou světa, snad ani nepřekvapí, že s rozlohou 0,44 km^2 má i největší náměstí na světě. A to bylo tuto předprvomájovou neděli k prasknutí nacpané návštěvníky z celé Číny. Nevěřícně jsme koukali na tu neuvěřitelnou skrumáž rodinek pořizujících desetitisíce fotek typu „my před mauzoleem", „naše babička před památníkem" nebo „naše jediné dítě se plazí po asfaltu pod podobiznou Maa". Jakmile jsme se mezi ně zamíchali, většina z nich zajásala, že budou mít svoje fotky zpestřené nějakou kuriozitou. Já se svojí blond hlavou a výškou 1,72 cm jsem šla přímo na dračku, a tak dnes několik desítek čínských rodinných alb zdobí fotka „nad naší rodinou se tyčí ta strašně legrační Evropanka".

Za těchto okolností ovšem naprosto nepřipadalo v úvahu uskutečnit plánovanou návštěvu Zakázaného města, a tak jsme jej jen obešli zvenčí a na jeho severní části vstoupili do parku Jingshan. Tento kousek přírody prý údajně vznikl na pahorku vytvořeném z odpadků vy-

vezených ze Zakázaného města, čemuž já osobně nevěřím, neboť tak velké množství odpadků by nedokázali vyprodukovat snad ani v Albánii. Spíš budou mít pravdu zdroje, které tvrdí, že se jedná o hromadu zeminy a suti, která zbyla po stavbě císařského paláce a vodních kanálů kolem něj – i tohle ovšem představuje pěkný kus práce, kopec je dost vysoký.

Ať už Jingshan vyrostl jakkoliv, rozhodně je z něj nádherný výhled na Zakázané město a vlastně i na celý Peking, pokud ovšem vezmeme v úvahu, že směs prachu importovaného sem z okolních pouští a vlastního domácího smogu halí město jako velmi tlustá přikrývka. Nicméně hlavní atrakcí parku je kromě nepatrně menšího počtu lidí a množství kvetoucích pivoněk také lehký exhibicionismus Číňanů, který je pudí předvádět zde nejrůznější vystoupení, jen tak, zadarmo, pro pobavení své a ostatních. Díky tomu si můžete vyslechnout operní árie evropské i čínské a více či méně ladící hudební produkce na ty nejpodivnější nástroje. Díky těsnému sousedství hudebníků se navzájem překrývají a budí tak dojem, že jste se ocitli v hodně přeplněné ptačí voliéře doplněné tlupou paviánů a několika troubícími slony. Také si spolu s mnoha dvojicemi libovolné kombinace pohlaví

můžete zatancovat tango zahrané jen v mírně orientálním rytmu, případně sledovat čínskou variaci cikánských tanců anebo maoistické cvičení námořníků za zvuků sovětských budovatelských písní. Pro mě osobně byla absolutním vrcholem country kapela čítající družstvo bubeníků bubnujících na cokoliv, včetně utržené hlavice lampy pouličního osvětlení. Doplnily je klávesy a harmonikář s foukací harmonikou, který s neuvěřitelným zápalem udával rytmus písně Tancuj, tancuj, vykrůcaj. Když k tomu přičtete tanečnici v kozačkách a stetsonu, která sice zdatně americky podupávala, ale neubránila se přitom typickému orientálnímu kroucení zápěstími, dojem byl absolutně dokonalý.

Přes několik dalších parků, už poněkud klidnějších, jsme došli k našemu hotelu, kde nám Iva dala rozchod a vydala se na letiště vyzvednout poslední dva účastníky zájezdu. Poradila nám mnoho dalších krásných míst k poznávání, ale my jsme jako záškoláci okamžitě zahnuli do první hospody, s úlevou si sedli a objednali si pivo. O hodinu a mnoho dalších lahví později se tam k nám opět připojila Iva a s ní dva Kamilové, otec se synem, kteří si udělali soukromý program zájezdu, nazvaný „Přes Severní Koreu a Peking do Vladivostoku, odtud vlakem do Moskvy a letadlem přes Vídeň do Ománu". Iva nás za samostatnou část programu vůbec nepochválila, protože nejen, že jsme už nic dalšího neviděli, ale navíc jsme si dokázali dát zřejmě nejdražší pivo v Pekingu – 45 jüanů za třetinku přesahovalo běžnou cenu skoro desetkrát.

Při večeři si vzal slovo pan Kadlec a s úžasným zápalem nám povykládal o výhodách socialismu a prohnilosti kapitalismu. Koukali jsme na něj trochu zděšeně, ale pak jsme si jeho názory dali dohromady s jeho holou hlavou a bodrým vystupováním a až do konce zájezdu jsme mu neřekli jinak, než Nikita Sergejevič Chruščov.

Jsme pod dohledem

Peking a Pchjongjang, pondělí 30. dubna

Známky osídlení na území Korejského poloostrova jsou staré 40 000 let. Tohle období si Korejci pochopitelně už nepamatují, ale zato věří, že dne 3. října 2333 př. n. l. sestoupil syn nejvyššího boha na 2744 m vysokou horu Pektusan a pomocí pelyňku a česneku zde z medvědice učinil krásnou ženu, navíc hned obtěžkanou vládcem první korejské říše zvané Čoson. Božský král Tangun vládl své zemi 111 let, ale další králové už nebyli jeho potomky a docela skromně si vystačili s původem obyčejných lidí. Co zanedbali feudálové, napravili komunisté, a tak teď o Kim Ir-senovu synovi Kim Čong-ilovi tvrdí, že se také narodil pod Pektusanem a že od narození disponoval řadou zázračných schopností, čímž frustrovanému národu lehce podsouvají jeho božský původ.

Další vývoj Koreje probíhal pod taktovkou Číny a Japonska. Pod vliv Chanů se dokázalo dostat hned už zmíněné první království Čoson, ale tehdy to zemi spíš prospělo. Obyvatelé kromě práva platit pravidelný tribut totiž získali i řadu užitečných věcí – funkční administrativní systém, rýži, bronz, přístup na hedvábnou stezku a vlastně i jméno – Čchao-sien (Čoson) totiž znamená v čínštině jitřní svěžest. A Čína pak ovlivňovala poloostrov i poté, co tam ze severního Mandžuska přitáhli Kogurjové. Skrze ně se tam importovaly další čínské vynálezy jako buddhismus, umění a konfuciánství. Několik dalších staletí se politické uskupení přelévalo mezi třemi královstvími, Kogurjo, Pak-

če a Silla, až vznikl roku 917 stát Korjo... a původ názvu Korea byl na světě, alespoň pro Evropany – severní Korejci svou zemi dál nazývaji Čoson, jižní Hanguo. Hlavní mocenskou strukturu tohoto státu tvořily silné rody, což zřejmě připravilo velmi úrodnou půdu pro vytrvalý výhonek rodiny jistých Kimů, která dnes ve třetí generaci už budí silný dojem, že dokázala na poloostrově zapustit kořeny velmi pevně.

V 19. století se ale do věci vložili Japonci, a tehdy to začalo být dost divoké. Korea samozřejmě nebyla jejich prvotním cílem, tvořila jakýsi nárazník, nebo třešničku na dortu (to záleželo na momentální situaci) při vyjasňování jejich vzájemných vztahů s Čínou, bělochy a všeobecně všemi, kdo by jim chtěli bránit v expanzi do Asie. Zjednodušeně řečeno, první čínsko-japonská válka a následující rusko-japonská válka vyústily 22. srpna 1910 v připojení Korejského poloostrova k Japonské říši. Výsledkem této události a následného působení Japonců na území Koreje získali Korejci k Japoncům podobný láskyplný vztah, jaký má u nás spousta pamětníků 2. světové války k Němcům (a ti mladší k Rusům). Přes usilovnou snahu Japonců zničit všechno korejské – kulturu, jazyk, historii i náboženství – to Korejci nějak překlepali do konce 2. světové války a po porážce Japonska se konečně mohli těšit na svobodu. Jak marné naděje to v severní části země byly, všichni víme.

Druhou orientální snídani jsme zvládli už mnohem lépe a s hůlkami jsme zacházeli jako rodilí Číňani. Tedy skoro, rosolovité tofu jimi dokázali nabrat opravdu jen ti nejvytrvalejší. Na letiště jsme tak trochu omylem vyrazili s obrovským předstihem, což se ukázalo jako velké štěstí, protože vzhledem k nadcházejícímu svátku práce vznikla v Pekingu neuvěřitelná dopravní zácpa.

Zdlouhavou cestu se nám Ivana snažila zpříjemnit vyprávěním o místních reáliích – a že měla co vyprávět! Já jsem se třeba konečně dozvěděla, jak Číňané řeší potřebu přepisovat obtížně vyslovitelná cizí jména znakovým písmem. Většinou to vyřeší elegantně – zcela bez rozpaků lidem, kteří v Číně pobývají delší dobu, přidělí vlastní znak zhruba vystihující iniciály nebo význam jména. Jméno Iva pojali následovně: v čínštině je fonetických znaků pro „i" celkem hodně, takže vybrali znak, který znamená čeření vlnek na hladině, ale také císařský Letní palác. Tedy, ne že by si tímto krokem moc pomohli, protože jde o znak, který běžní Číňané většinou neznají a dělá jim potíže ho přečíst. Pro Bakešová pak hledali obdobu „ba", kteroužto slabiku čínština nezná, takže místo ní použili „pa" a aby to bylo hezčí, udělali z toho „paj", což znamená Bílá. Tímto Iva Bakešová dostala jaksi podezřele indiánsky znějící jméno Bílé vlnky na hladině, ale bojím se, že jí zkraje určitě dalo dost práci reagovat na oslovení – Paj I má k Ivaně Bakešové hodně daleko.

Na letiště jsme nakonec dorazili včas, ale náš terminál byl od vchodu tak neuvěřitelně daleko, že jsme odlet přece jen málem nestihli, na-

vzdory usilovnému běhu, pohyblivým chodníkům a čtvrthodinové rezervě. Ať mi nikdo netvrdí, že cestování letadlem je pasivní záležitost. Let byl krátký a zcela zaplněný vypisováním mnoha stupidních formulářů předznamenávajících režim, do kterého jedeme. Za posledních dvacet let jsem si opravdu už odvykla odpovídat na dotazy typu: vyjmenujte VŠECHNY země, které jste navštívili v posledních 14 dnech, kolik hotovosti s sebou máte (přesná částka), jaké knihy či jiné tiskoviny do země vezete, nebo jak zní plný název vaší organizované skupiny. Na tohle všechno jsme opakovaně odpovídali tolikrát, až mi to začalo připomínat nějaký záludný psychologický dotazník s křížově kontrolovanými otázkami – jednou se spleteš… a už tě nachytali.

Cesta letadlem tak uběhla coby dup a za chvíli jsme přistávali. Už první pohled na krajinu sliboval zajímavé zážitky. Pod námi se míhala políčka křižovaná hustou sítí neasfaltovaných cest, po kterých putovaly davy pěších a cyklistů, ale nikde nejezdila žádná auta – po dopravní zácpě v Pekingu to byl docela šok. Asfaltky jsme neviděli. A když jsme dosedli na zem, čekalo nás další překvapení – z našeho letadla se stal autobus. Tedy, ne samozřejmě doslova, ale chudák pilot kodrcal po ranveji tak neuvěřitelně dlouho, že jsem nabyla dojmu, že snad za chvíli dorazíme do Soulu. Konečně jsme zastavili u dvou letištních budov, z nichž jedna byla zřícená. V té druhé, hale velikosti a vzhledu garáže pro kombajny, jsme pak strašně dlouho čekali na batohy, zatímco kolem nás na jediném pásu proudila nekonečná řada obrovských přepravek patřících jakési navracející se delegaci vítané pionýry s kyticí. Z Číny si zřejmě přivezli celé vybavení domácnosti – Iva nám z nudy překládala nápisy na bednách, a tak jsme se dozvěděli, že si vezou mikrovlnné trouby, nádobí, křesla, dřezy atd. Vrcholem všeho byly dvě kytice živých květů – až zpětně nám pak došlo, že je politicky úspěšní činovníci nepřivezli manželce, ale na zítřejší prvomájové položení k nohám pomníků svých vůdců. Import kytice z ciziny, pokud si ho všimne někdo důležitý, zřejmě může při postupu po strmých příčkách stranického žebříčku vykonat pravé divy.

Poté, co nám odebrali vyplněná prohlášení, mobily i pasy, jsme konečně mohli vstoupit do země. Jako průvodkyně nám byla přidělena velmi sympatická paní Kim Hoyn-suk hovořící rusky a k ní poněkud komisní pan Li Sun-yong. Ten mluvil pouze německy (nebo to aspoň o sobě tvrdil) a jeho úkolem tedy zřejmě bylo hlídat průvodkyni, státní bezpečnost a nás. Vel-

mi si ho oblíbil Nikita Chruščov a dlouze s ním o čemsi debatoval. Usoudili jsme, že to je ideální stav: estébáka zabaví a nám nebude přednášet o výhodách socialismu.

Na zhruba třicetikilometrové cestě z letiště do Pchjongjangu jsme si konečně mohli z oken autobusu prohlédnout poslední zemi požívající výhody reálného socialismu. S plným vědomím, že jsme cestou měli jen velmi pečlivě zkontrolovaný a prověřený výhled, teď popíšu své první dojmy: všude vládla absolutní čistota, pole byla pečlivě upravená a vesnice vyzdobené perfektně udržovanými květinovými záhony. Mezi tím se skvěla spousta rudých nápisů a vzorně upravených památníků.

Auto jsme zahlédli jen občas, většinou bylo vojenské. Mezi vesnicemi proudily husté davy pěších lidí s balíky či dětmi na zádech, mnoho z nich bylo oblečených v šedé uniformě, zbytek v šedivém obleku. Ti movitější šlapali na kolech typu, který u nás většina lidí vyhodila někdy po válce, kdy si už mohli na lístky pořídit trochu lepší. Na polích pracovali lidé výhradně s rýčem či motykou, nebyla vidět absolutně žádná technika. Vojáci, vojáci, policisté a zase vojáci. A k tomu nám paní Kim rusky vykládala o úžasných hospodářských úspěších země a hrdinských činech soudruhů Kimů.

Když jsme dorazili do dvoumilionového Pchjongjangu, výhled se trochu změnil: pochodující davy lidí tam doplnily i dlouhé fronty spořádaně čekající na příjezd trolejbusu. Pole nahradily paneláky, pomníky vystřídaly ještě větší pomníky. Větší je vlastně slabé slovo – pomníky byly gigantické, monstrózní, nepředstavitelné. Viděli jsme triumfální šedesátimetrový vítězný oblouk, neuvěřitelně komponovaná sousoší dělníků a vojáků, fontány s ladně skotačícími skupinkami pionýrů, stély velikosti televizního vysílače. A mezi tím vším opět pochodovali lidé, vláčející na zádech děti, nůše i bedny velikosti mrazáku. Když jsme na jedné křižovatce zastavili u nedostavěného

paneláku, na jehož balkónech stály rozkvetlé květináče a sušilo se prádlo, vystartoval Mates s foťákem k okýnku, ale byl bez meškání vyhozen zpět na sedadlo a poučen, že Korejci jsou plaší a mají rádi, když lidé zachycují jen to hezké v nich. Dům je prý rozestavěný, neobydlený, a tudíž nevhodný k fotografování. Podotýkám, že takových „neobydlených" domů jsme pak viděli ještě spoustu.

Hotel Yanggakdo, jedno ze dvou zařízení ve městě určených k ubytování cizinců, je monumentální. Je umístěný na říčním ostrově, takže má zajištěné, že se hosté nerozutečou na nežádoucí místa a budou mít přesně definovaný výhled. Je 48 pater vysoký s dvěma prosklenými vnějšími výtahy a desítkou vnitřních. V přízemí má saunu, bazén, kasino, biliár, karaoke, poštu s internetem (!), několik obchodů se suvenýry a také knihkupectví, což je podle všeho v zemi velká vzácnost – paní Kim nám ho předvedla s hrdostí, která se obvykle věnuje rodinnému stříbru. Přidělili nám pokoje v 21. patře s nádherným výhledem na řeku, mrakodrapy a gigantické památníky na protější straně řeky, dva mosty a bohužel i na několik lodí velmi hlučně těžících říční písek.

Na večeři jsme byli odesláni do restaurace v přízemí, která byla velmi luxusní a obsahovala řadu chodů, ale budila tak trochu dojem, že kuchař o gurmánské kuchyni jen někde četl a navíc k její výrobě nemá dostatek surovin. Porce byly maličké a vyskytlo se i pár neodpustitelných havárek, jako například zčernalé brambory nebo vepřové plátky, tvořené jen křupkami a flaxou. Tím si ovšem nechci nijak stěžovat – celkově to bylo velmi chutné a i když se tím člověk nijak nepřecpal, docela to stačilo.

Po večeři jsme měli s naší průvodkyní brífink, zpovzdálí monitorovaný panem Li. Dozvěděli jsme se program na příští dny a radostnou novinu, že standardní průběh zájezdu byl na prvního máje změněn a dostalo se nám toho neuvěřitelného štěstí, že se budeme moci zúčastnit hromadného prvomájového veselí. Poté jsme byli vybídnuti k doplňujícím dotazům na úspěchy budování země a všechny ty soudruhy Kimy. Dotazy jsme neměli, jen jsme vznesli žádost o večerní procházku po ostrově. Naši průvodkyni to viditelně zaskočilo. V prvním šoku nám slíbila, že pokud nepřekročíme vstupní bránu, můžeme asi jít ven sami. Pak jí ale něco pošeptal pan Li a ona se hned opravila, že pro naše bezpečí bude lepší, když nás povede sama a ve zcela prázdném venkovním parku nás bude bránit vlastním tělem. Jak řek-

la, tak se stalo. Tedy – sama s námi pochopitelně nebyla, provázel ji nezbytný pan Li, opět však plně zaměstnaný neúnavnými dotazy Nikity Chruščova. Paní Kim se trochu rozvykládala a svěřila se nám, že z nás měla dost hrůzu, protože Češi prý bývají velmi nedisciplinovaní a vůbec nerespektují korejská pravidla. A že je moc ráda, že jsme tak slušná skupina – myslím, že psychologické poradce mají v KLDR dost kvalitní. Pak ale začala mluvit i o sobě a řekla nám, že má manžela a dvě děti, ale když má na starosti zájezd, musí spát celou dobu na hotelu – pěšky to má daleko. Také jsme se dozvěděli, že soudruh Li byl několikrát pracovně v naší zemi. Z toho jsme vyvodili, že může být dost dobře možné, že rozumí češtině a lámanou německou konverzaci s Nikitou jen předstírá. A nakonec nám i prozradila v Koreji obecně známou věc, že se v Česku pije tak moc piva, že když to muži už opravdu přeženou, ženám nezbude než začít stávkovat. Docela by mě zajímalo, která zpráva ČTK dala tomuto tvrzení základ.

Za řeči jsme došli k okraji zakázané zóny – vstupní bráně, kterou nám paní Kim jasně a významně označila jako bod obratu – a pak jsme po břehu obkroužili tu povolenou část ostrova, na které stojí hotel. Výhled byl ovšem famózní, připomínal trošku předválečné pohledy na New York, jen tohle město bylo o dost míň osvětlené a bez reklam. Při té příležitosti jsme zjistili, že těžební lodě pracují zřejmě i v noci, zato zcela bez osvětlení, v naprosté tmě. A vlastně ani v okolí hotelu nebyly mimo příjezdovou cestu žádné lampy, veškeré světlo poskytovalo vnější nasvícení hotelové fasády. Vzhledem k nerušenému výhledu přes řeku to bylo skvělé, ale jen do té doby, dokud v deset večer nezhaslo i toto slabé osvětlení, a to zrovna ve chvíli, kdy jsme se proplétali mezi keři někde v zadním traktu. Což o to, obutí v pohodlných botách jsme zpět doklopýtali tmou celkem v pohodě, ale paní Kim to v kostýmku a lodičkách měla vážně těžké.

Závěr večera jsme prožili v posledním patře hotelu s docela ucházejícím místním pivem. Posilněni alkoholem jsme se rozhodli sejít těch dvacet pater dolů do pokojů po schodech, ale pokus nám moc nevyšel. Široké honosné schodiště totiž skončilo hned o patro níž, a když jsme po dlouhém hledání objevili za dvěma komorami na smetáky další, podstatně užší a horší schodiště, hlídala je ozbrojená gorila a vyhnala nás zpět. Tak jsme poslušně sjeli dolů výtahem a šli spát. Přesně v jednu vypnuli elektřinu v celém hotelu. Neosvětlená loď na řece dál usilovně a hlasitě bagrovala.

První máj

Pchjongjang, úterý 1. května

Čučche (juche) je oficiální ekonomická a ideologická severokorejská doktrína, osobní vynález soudruha Kim Ir-sena. Po šedesátileté aplikaci na reálné podmínky zní tato ideologie dost vtipně, protože žádný z jejích základních cílů se nepodařilo dodržet. Podstatou čučche je totiž absolutní soběstačnost země, a to politická, ekonomická a vojenská. V reálu to dnes vypadá takto:

1. Soběstačnost politická – *politické vazby KLDR, Sovětského svazu a Číny se za dobu existence KLDR vždy podobaly spíš složitému vztahu milenecké trojice někde v jižní Itálii – láskyplná vyznání se střídala s divokými hádkami, o nějaké nezávislosti na mocnějších sousedech však nikdy nemohla být ani řeč.*

2. Soběstačnost ekonomická – *KLDR každoročně přijímá potravinovou a materiální pomoc ve výši stovek milionů dolarů, a to zejména od svých „úhlavních nepřátel", USA a Jižní Koreje.*

3. Soběstačnost vojenská – *během korejské války na straně Severní Koreje padl téměř milion Číňanů a nezjistitelný počet Rusů.*

Kromě toho je čučche dost zmatenou směsicí stalinismu, maoismu a konfucianismu, která až podezřele připomíná náboženství. Nejen svou absolutní nelogičností, se kterou jedna z jejích hlavních zásad hovoří o tom, že politika musí plnit přání mas, zatímco hned další tvrdí, že lid je potřeba tvrdě vychovávat k oddanosti komunismu, straně a vůdci, ale i tím, že její letopočet začíná dnem narození Kima Prvního a letos mají tedy rok 101. O ustavičném klanění se vůdcům ani nemluvě.

Tragikomickým symbolem celé této pomatené ideologie je řada věží Čučche – nejznámější z nich jsme navštívili v Pchjongjangu. Je to 170 m vysoká obludnost postavená z 25 550 bloků žuly, což představuje počet dnů, které prožil Kim Ir-sen ke dni, kdy stavbu dokončili – vděčný korejský lid, tou dobou už pěkně rozjetý na skluzavce mířící k nepředstavitelně hlubokému ekonomickému propadu, mu ji věnoval k 70. narozeninám. Jejím jediným účelem je nést na vrcholku vybalancovanou pětačtyřicetitunovou, 20 m vysokou pochodeň a tvořit pozadí 30 m vysokému sousoší tří postav třímajících symboly socialismu – srp, kladivo a štětec. A také má samozřejmě za úkol prosvětlovat pchjongjangské noci. Ve městě, jehož domácnosti trpí pravidelnými výpadky dodávek elektřiny, je tato nikdy nezhasínající pochodeň opravdu působivá a Korejcům jistě přináší spoustu radosti.

Oslavy prvního máje jsme zahájili v půl páté ráno – v tu chvíli totiž obnovili dodávku proudu a v celém hotelu se rozsvítila světla a naplno se rozeřvaly televize. U snídaně jsem pak zjistila, že místo kávy vydávají cikorku, což jsem tak trochu čekala, a že čaj připravují všem

hostům z jediného sáčku, který trochu pomáchají v hrnku, oklepou a přemístí do dalšího hrnku. Tohle mě tedy vážně překvapilo.

Svátečně naladěni a oblečeni (Vlastík byl vrácen na pokoj se slovy, že šortky nejsou vhodným oděvem pro dnešní den a že se má jít okamžitě převléct – vsadím se, že podobnou větu slyšel naposledy na základní škole) jsme nasedli do autobusu, netušíce, jak brutální ideologická masáž nás čeká. Prvním krokem byla poklona před památníkem obou zesnulých, přesto stále živých Kimů. K tomuto úkonu jsme potřebovali kytici a byli jsme tedy odvezeni na náměstí ležící na úpatí pahorku Mansu. Na vrcholu tohoto kopce stojí zmíněné sochy a mezi nimi a vzdálenou věží Čučche tyčící se až na druhé straně řeky protíná celý Pchjongjang jakási ideologická osa vytvořená řadou rozlehlých náměstí obklopených všemi těmi gigantickými zhůveřilostmi, které si tady Korejci budují. Stánek na květiny byl jediným aspoň trochu praktickým prvkem na monstrózním a přeplácaném náměstí s fontánami, vodotrysky a sousošími, jehož jedinou funkcí je zřejmě prodloužit o další kus pěší cestu těm nekonečným zástupům Korejců pochodujícím tudy do školy, do zaměstnání, na schůzi nebo kamkoliv jinam.

S nakoupenými kyticemi jsme pak pokračovali nahoru a na vršku kopce jsme dorazili k oběma bronzovým Kimům. Zatímco Ir-sen tam tou dobou pobýval už nějakých osmnáct let, sochu jeho syna Čong-ila, zesnulého teprve před čtyřmi měsíci, jsme mohli spatřit jako jedni z prvních cizinců – byla totiž sotva pár týdnů stará. Obě sochy jsou neuvěřitelně obrovské. Třicetimetrový obtloustlý Kim Ir-sen stojí v pozici hajlujícího vizionáře a vedle něho je stejně nestvůrně veliký a ještě obtloustlejší Kim Čong-il. Ten má ruce připažené, ale zato je velmi vtipně oblečený do oblíbené bundy se zapínáním na zip. Troufám si tvrdit, že to je jediný zip této velikosti vytvarovaný z bronzu – jeho zuby měří dobrý metr a na bronzové soše vypadají dost nepatřičně. A aby té velikosti nebylo málo, k sochám stoupáte po širokánských schodech a přístup pak lemují dvě obrovské skulptury typu „fronta na maso" obsahující stovky strnule se tvářících figur vojáků, pionýrů, rolníků a revolucionářů.

Vzhledem k prvnímu máji tam panoval dost zmatek. Poklonit se přišly spořádané zástupy vojáků i školních dětiček, ale také rodiny s tříletými ratolestmi v maličké vojenské nebo námořnické uniformě, shrbené babičky zabalené do růžového kroje připomínajícího nafouknutý

pouťový balónek, nejlépe situované rodiny s dětmi oblečenými do teplákových souprav přivezených z USA a několik novomanželských párů – nevěsta v záplavách bílé a ženich v uniformě. Do toho jsme tam vlezli my s kamerami a kupou kytic. Náš pokus koupit jen jednu kytku za celou výpravu byl totiž hned v zárodku zmařen: pravidlo slušnosti zní, co člověk, to kytice. Hoši se toho ale ujali velmi zodpovědně a poklonili se soudruhům málem až k zemi. Já jsem se jako kameraman dokumentující akci musela této pocty vzdát a musím přiznat, že se mi dost ulevilo.

No, a tak to šlo celý den dál a dál, vůbec si už nedokážu vybavit, kolika pomníkům se naše delegace klaněla, u kolika si vyslechla výklad o tom, co na tom místě některý z Kimů dokázal, o čem přitom přemýšlel, nebo proč si to tam oblíbil. Když to shrnu, viděli jsme hřbitov bojovníků padlých ve válce s Japonskem, rodný dům tatíčka Ir-sena (kde se pochopitelně nenarodil, ale pst, o tom se nesmí mluvit), památník ideologie čučche, sochu létajícího koně s budovatelskou minulostí atd. Také jsme ale viděli nedostavěné, zato už delší dobu obydlené betonové domy oplácané hlínou, oblastní nemocnici velikosti menší venkovské dvoutřídky určenou prý k ošetřování několika milionů lidí, políčka krčící se mezi paneláky v místech, kde se ve šťastnějším světě staví spíš dětská hřiště nebo parkoviště, policistky řídící provoz na každé křižovatce bez ohledu na to, zda je či není vybavená semafory, a hlavně davy lidí proudící si užít volného dne. Co jsme naopak neviděli, byli lidé s jakoukoliv známkou nadváhy, dětské kočárky nebo invalidní vozíky (opravdu všechno se tu nosí na zádech, i lidé), obchody větší než trafika a ani benzínové pumpy. Jednu jsme vlastně viděli – byla obehnaná dvojitým ostnatým plotem a zavřená důkladnou bránou.

Co ale bylo v tom únavném dni nejzajímavější, byli lidé. Vypadali, že se z jednoho z mála volných dnů v roce opravdu radují a že si ho z plného srdce užívají. Pokud shrnu jejich program: správný občan se ráno pokloní u pomníku, pak si jde zatancovat do parku a udělá si tam piknik. Večerní program se už trochu štěpí: muži se opijí do bezvědomí, ženy jdou navečer před panelák k silnici natrhat několik tašek trávy. Dost jsme přemýšleli, k čemu jim ta tráva je, ale paní Kim nám odpovídala vyhýbavě. Upřímně doufám, že si v paneláku pěstují králíky. Nám bylo povoleno smísit se s „obyčejným lidem" v jakémsi parku, kam měli Korejci vstup jen na povolenku, čili tam mohli jen ti nejvěrnější a nejprověřenější. To se ukázalo hned

u vjezdu: našemu autobusu se v bráně do cesty postavil vyjíždějící mercedes s oprýmkovaným důstojníkem uhnízděným na zadním sedadle, který se rozhodl, že on nikomu neuhýbá a... neuhnul. Vznikla tak pravděpodobně historicky jediná dopravní zácpa v zemi, protože za naším autobusem se zatím shromáždilo několik dalších autobusů s turisty a také aut s níže postavenými činovníky a bohužel se sešli hned z několika směrů. Jak tam nemají praxi v řízení hustšího (vlastně jakéhokoliv) provozu, všechno se to tak nějak zašmodrchalo a uvázli jsme tam na dobrou čtvrthodinu. Původce této zácpy byl ovšem neústupný a s mohutným troubením nakonec tu dvacítku vozidel odstrkal a opravdu projel jako první – potřeboval k tomu sice asistenci více než desítky policistů a dokonce přitom nabral jednoho chodce na kapotu, ale vyhrál a necouvnul!

Po této příhodě jsme se tedy vmísili mezi domorodce, kteří nás a několik ostatních evropských turistů (s nimiž jsme se u všech těch pomníků od rána potkávali) „zcela spontánně" zapojili do tanců a her. Jsem hluboce přesvědčená, že všechno bylo pečlivě připravené a stoprocentně režírované. Pokud by někomu přišlo, že to dramatizuji, tak mám jednu příhodu z večera téhož dne. Mates se na volně přístupném nábřeží zastavil party u fotících se kluků a chtěl jim poradit, že snímky není dobré pořizovat proti slunci. V tu chvíli k nim naše průvodkyně paní Kim vystartovala jako namydlený blesk a v lodičkách dokázala sprintovat tak, že by s klidem předehnala i Usaina Bolta – tahle přespříliš spontánní akce totiž na programu už nebyla. Ale abych se vrátila k prvomájové veselici – Korejci se asi vážně radovali. Byla tam spousta dětí, ještě víc vojáků, dívky v těch jejich balónkovitých krojích i vojenských uniformách, babičky, rodiny, oficíři, prostě kdekdo. Tancovali v kruhu, přetahovali se, střídali na terč, závodili v běhu a skákání, točili se na řetízkovém kolotoči. A smáli se.

Když nás paní Kim vysvobodila z davu, vyvezl nás autobus na vysoký kopec tyčící se nad městem, kde nám v troskách prastaré pevnosti připravili piknik. Bylo to opět, jak jinak, zorganizované pro všechny turisty z ciziny, ale bylo to milé. Šašlik se podával přímo na zemi, bylo ho dost a byl moc dobrý. A po jídle jsme dokonce přemluvili naše průvodce, po pivu trochu méně ostražité, že se kousek cesty dolů z kopce vrátíme pěšky. Nikita opět zaměstnal pana Li a my si s paní Kim docela dobře pokecali a dozvěděli se spoustu věcí: třeba že mateřská dovolená trvá v KLDR jen tři měsíce od narození dítěte, ale hned potom žena musí jít pracovat a dítě umístit v jeslích. Že odznáčky s podobiznou některého z Kimů, co řada lidí nosí na obleku, uniformě, svatebních šatech i kroji, jsou znakem příslušnosti ke straně a jsou neprodejné. Že průměrný plat činí okolo 200 euro měsíčně, ale to platí jen pro hlavní město, jinde je ještě výrazně nižší. Že lidé ze svého domovského okresu smí vycestovat jen na zvláštní povolení. A že by se jí, šoférovi a panu Li hodil valutový bakšiš. Kdo se moc ptá, moc se dozví.

Dolů z hory jsme scházeli krásným lesíkem plným kvetoucích šeříků, třešní, sakur a zlatých dešťů obletovaných barevnými motýly. Vzduch voněl, a přestože jsme byli přímo nad dvoumilionovým městem, nebyly v něm vůbec žádné výfukové plyny ani jiné chemické smrady. Taky jsme ale dole viděli vesnici sestávající z baráků, které snad získali ve výprodeji z koncentráku, k níž jako mravenci ze všech stran pěšky přicházeli obyvatelé, sem tam přijížděl kolo, ale auto se neobjevilo ani jedno.

Večeři nám servírovali na vršku našeho hotelu v otáčecí restauraci. Kolem nás pomalu kroužil Pchjongjang, který se až na přesvětlené a přebarvené pomníky a paláce pomalu utápěl do tmy. A po jídle nás čekal ještě další program – paní Kim jsme už odpoledne ukecali, že nás po jídle vezme autobusem na mimořádný výlet a my si budeme moci vyfotit tichá světla spící metropole. Udělalo jí to sice pár vrásek navíc, ale nakonec nám povolení vyjednala. Výlet se přesto málem neuskutečnil – v autobuse totiž vyšla najevo skutečnost, že se Dalibor zcela nekolektivně rozhodl zůstat na hotelu. V tu chvíli paní Kim propadla tak strašlivé panice, že nás vážně málem vrátila zpět. Ivě se nakonec podařilo ji přesvědčit, že Dalibor opravdu nechystá žádnou podvratnou diverzní akci, ale prostě si jen šel lehnout, a po delší diskusi jsme tedy přece jen vyrazili. No, asi jsme měli zůstat s Daliborem. Místo

do klidných setmělých ulic jsme byli odvezeni do nově otevřeného zábavního parku plného lidí, barevných světel a revoluční hudby. Tedy, atrakce jako horská dráha, looping nebo centrifuga tam měli opravdu světové a na mladší ročníky by učinily skutečný dojem. Nicméně je třeba říct, že v zemi, která nemá dostatek jídla, dopravních prostředků ani bytů, nevydává žádné knihy, v televizi vysílá výhradně ideologickou masáž a nekupuje žádné zahraniční filmy, je to smutné kulturní šidítko pro masy. Navíc si tu pomíjivou radost většina z nich musí pořádně odpracovat: kromě dlouhatánských front na jednotlivé atrakce (kterých tam bylo jen osm kusů), stál asi 100 metrů od vchodu obrovský dav zaplňující polovinu náměstí. Z něj strážníci postupně vyčleňovali organizované skupinky, řadili je do čtyřstupů, v útvaru je prováděli bránou a směrovali přímo do front, ve kterých měli čekat, až se budu moci svézt na atrakci. Dav venku budil dojem, že se do zavíračky rozhodně nedostane na všechny. Tolik k prvnímu máji v poslední socialistické zemi.

Válka a umění

Pchjongjang a Kesong, středa 2. května

Za vznikem mezinárodního válečného konfliktu na Korejském poloostrově stojí spousta osobních ambicí, neuposlechnutých dohod i rozkazů a mocenských zájmů jdoucích doslova přes mrtvoly. Spouštěcím mechanismem byla postupimská dohoda, která mezi USA a SSSR rozdělila demarkační linií ležící na 38. rovnoběžce všechna území dobytá na Japoncích. Shodou náhod získal rozhodující politický vliv na severu, v části spravované Rusy, skalní komunista Kim Ir-sen a na jihu, světe div se, zase proamericky orientovaný Li Syn-man. A tím bylo zaděláno na potíže. Hned v lednu 1950 vyrukovali Stalin s Kimem na Maa Ce-tunga s nápadem „osvobodit" jih. Maa tím moc nenadchli, Čína měla za sebou 40 let nepřetržitého válčení a on měl v plánu se nějakou chvíli pro změnu věnovat nápravám válečných škod. Přesto v únoru 1950 podepsali Rusové s Číňany spojenectví, takže hned 25. června severní Korejci vtrhli na jih a vzápětí dobyli Soul. V červenci tam pak napochodovaly jednotky OSN vedené válečným veteránem a velkým fanouškem komunismu Mac Arthurem a už

začátkem října si to Američané, navzdory jasnému příkazu prezidenta Trumana, hrnuli zpět přes 38. rovnoběžku do Pchjongjangu. Město jen tak mimochodem srovnali se zemí a pokračovali dál na sever, kde došli až k čínské hranici tvořené řekou Ja-lu. Mac Arthur měl už vytipované cíle v Číně, kterou hodlal ukáznit jadernými hlavicemi, a také plnou hlavu plánů na další tažení proti komunismu a případné pokračování do SSSR. To konečně rozhoupalo Číňany a ti koncem října poslali přes hranici jednotky zběhlé v partyzánské válce. Američané nebyli na systém nočních šarvátek a přepadů ze zálohy připravení a už v prosinci museli urychleně evakuovat značně zdecimované jednotky. A tak to šlo pořád dál – Korea až do roku 1953 připomínala pingpongový stůl. Až na to, že výsledkem nebyl pohár ani diplom, ale 2,5 milionu mrtvých Korejců, vesměs civilů, téměř milion padlých Číňanů, 35 000 Američanů a země, dodnes rozdělená neprostupnou hranicí.

Válečný stav mezi dvěma částmi téhož národa trvá dodnes. Přestože obě země neustále deklarují snahu o znovusjednocení, opak je pravdou. Dodnes dochází k ozbrojeným incidentům a občasné sestřelení letadla nebo potopení lodi přátelské kočkování moc nepřipomíná. A medializované setkání několika rozdělených rodin v letech 1985 a 2000, tedy dvaatřicet a sedmačtyřicet let po odloučení, vypadá spíš jako trapný pokus o vtip.

Po oslavě svátku práce nastal čas předvést nám bojeschopnost národa. Středa měla být podle pečlivě připraveného plánu korejských cizineckých ideologů dnem věnovaným válce (a taky trochu umění), a tak jsme se hned ráno shromáždili před hotelem připravení přesunout se na noc do města Kesong, ležícího na hranici s Jižní Koreou. Trochu nás zarazilo, že mladá průvodkyně, která pro dnešní dopoledne nahradila paní Kim, nepřinesla naše pasy. Když jsme se jich před přesunem na druhý konec země (a do válečné zóny k tomu) začali dožadovat, uvedlo ji to značně do rozpaků a na naše vytrvalé naléhání, proč nemá doklady k dispozici, nakonec dokázala jen bezmocně odpovědět: „Pasy nepotřebujete.“ Tím nám ovšem vzala dech, přestali jsme si stěžovat a pasy jsme nepotřebovali.

Program začal prohlídkou Muzea korejské války, což je naprosto monstrózní budova s metry tlustými zdmi, chodbami určenými zřejmě pro obousměrný pohyb kombajnů a schodišti, na kterých by se pohodlně dokázali vyfotit všichni žáci osmiletého gymnázia. V této útulné budově panovala odpovídající teplota kolem 10 °C a provázela nás podobně studená Korejka v nepadnoucí vojenské uniformě a s naprosto nekorejskou postavou boxera těžké váhy. Myslím si, že takovou kyrysnici pro tento účel museli vypěstovat v nějaké speciální nádrži – kromě současného vůdce Čong-una to je jediný severokorejský občan, na kterém jsem viděla o trochu víc měkkých tkání než je běžná norma pro mumie.

Obsah muzea plně odpovídal interiéru. Mezi jednotlivými instalacemi jsme procházeli celé kilometry ledových chodeb a celou tu dobu poslouchali strašlivou ideologickou masáž o tom, jak se celý svět spikl proti ubohé nevinné zemi. Úvodem jsme byli posazeni před detailně propracované dioráma zobrazující situaci při převozu munice z Číny do Koreje horským průsmykem dne 23. září 1951, na které nám však dopřáli jen letmý pohled. Vzápětí zhasla všechna světla a celá přednáška pak proběhla v naprosté tmě, narušené pouze droboučkými reflektory projíždějících modelů aut, blikáním padajících nepřátelských letadel a vybuchujícími bombami, které vypadaly v temnotě titěrně a ze svého okolí naprosto nic neosvětlily. Přišlo mi to jako značně zbytečné plýtvání něčí prací, ale tak už to v KLDR chodí často. Výklad byl poměrně přesný, až na jednu drobnost, a to že vytrvale hovořili o útoku korejské armády a nikoliv čínské, jak tomu bylo ve skutečnosti.

Pak nás nechali trošku rozmrznout v jediné vytápěné místnůstce celého muzea u filmu sestaveného z dokumentárních záběrů. O něm nedokážu říct nic bližšího, protože jsem byla tím náhlým přívalem tepla natolik udolaná, že jsem celý film prospala. Zákeřně nás tam ale usadili na lavice bez opěradel a já si při každém zdřímnutí, které hrozilo pádem k zemi, říkala, že mě asi brzy zastřelí pro znevažování pietní atmosféry. Nakonec jsem to přežila ve zdraví a mohla pak s ostatními absolvovat sestup do sklepů, kde vystavují trofeje svého slavného vítězství – všechny ukořistěné zbraně, sestřelená letadla a potopené lodi včetně jedné ponorky. Tahle hromada pokrouceného šrotu představuje zásoby kovu, které by pokryly potřebu místního hospodářství na několik měsíců. Kdyby k tomu přihodili všechny ty bronzové Kimy, mají vystaráno možná i na celé roky.

A nakonec nám předvedli opravdovou třešničku na dortu. Na vrcholku toho paláce je obrovské kruhové dioráma představující bitvu o Taejon a čítající 20 000 postav, několik skutečných nákladních aut a dokonce i opravdový tank zakomponovaný do plastického popředí. Marold se může jít i s celou bitvou u Lipan zahrabat. Tohle je socialistická kolektivní práce, na jejímž vzniku pracovalo 40 výtvarníků nepřetržitě celý rok! Umělecká hodnota je tím pádem stoprocentně pojištěna.

Tímto dílem jsme byli nasměrováni na vedlejší, ale pro ideologické působení neméně důležitou kolej umění, pochopitelně v duchu toho nejsocialističtějšího realismu. První ukázkou bylo něco, co nám

prezentovali jako „továrnu na umění". Co to bylo ve skutečnosti, to vážně netuším, a dokážu jen popsat, co nám bylo dovoleno vidět. Přivezli nás do obrovského areálu tvořeného mnoha komplexy budov a rozlehlých dvorů, s nezbytným bronzovým Kimem u vchodu – tento seděl na koni. Přítomnost umění ale prezentovalo i několik dalších velmi složitě komponovaných sousoší: realisticky vybarvené skupinky zeber, pštrosů a slůňat stojících v živé bambusové džungli, a také dva tygři strážící vchod a velmi názorně vymodelovaní jako samec a samice (náš korejský řidič byl tímto faktem zcela unesen a postupně zavedl celý autobus k zadní části těch sádrových tvorů, aby nám osvětlil zcela zřejmý fakt, který z nich je kluk a který holka). Naprostým vrcholem místní tvořivosti však byla obrovská skalní kompozice obsahující mimo jiné i tři lišky oblečené v barevných laclových kalhotkách, orla s rozepjatými křídly a skupinu tučňáků.

Interiéry byly vedené ve stejném duchu. Vzali nás do jakési podnikové prodejny, ve které nabízeli nesourodou směs nádherného šedozeleného seladonského porcelánu (jehož výrobní postup je starý tisíc let), neuvěřitelně pracných oboustranných výšivek s půvabnými přírodními motivy a tak příšerných budovatelských obrazů, že by zbledlo závistí i muzeum soudobého umění v Moskvě padesátých let. Trošku zaražení z toho, že jsme si nic nekoupili, nám jako bonus nabídli prohlídku výroby krajek, ale my jsme drze požádali o návštěvu výrobny porcelánu. Vzbudili jsme tím trochu paniku – jejich orientální pohostinnost se dostala do křížku s komunistickou podezřívavostí, a tak nás docela dlouho nechali čekat a podle všeho zatím horlivě chystali scénu. Nakonec nás zavedli do maličké místnůstky s tu a tam rozestavěnými výrobky a dvojicí zaujatě se tvářících „řemeslníků" debatujících nad dekorem jediné vázy. Scéna trochu připomínala budovatelský film, prostora spíš odbytovou kancelář, jisté však je, že výrobní dílna to nebyla ani náhodou.

U filmu jsme už zůstali – naší další zastávkou byly největší (neboť jediné) filmové ateliéry v zemi. Místní sousoší „Kim Ir-sen, pionýři s kyticí a rolníci s filmovou kamerou" nenechalo nikoho na pochybách, že jsme se ocitli v továrně na sny. Obrovský mnohahektarový areál obsahuje skutečné město, tvořené opravdovými ulicemi představujícími různorodé reálie (starokorejskou, japonskou, čínskou i evropskou ulici), a uprostřed je navíc i docela hluboké údolí, k nerozeznání prý podobné rodné Kim Čong-ilově tajze rozkládající se pod horou Pektusan.

V tomto liduprázdném městě duchů se dalo najít všechno – dopravní značky, dekorace, vývěsní štíty, plakáty, vybavení domů… Chyběla jediná drobná maličkost: filmaři. Všechno to bylo úplně pusté a trošku děsivé – budilo to ve mně dojem, že jsme se ocitli v nějakém postkatastrofickém hororu odehrávajícím se v prostředí vylidněné planety. Místní průvodce nás vybízel k dotazům a nenápadně vyzvídal, jestli naše konexe neskýtají možnost přilákat sem nějaký cizí filmový štáb. Mám dojem, že vzhledem k ekonomické situaci země by snad vzali zavděk i tvrdou pornografií. Prozatím ale finance získávají z provozování tematických hospod, nás pochopitelně vzali do evropské. Díky bohu za realismus – poprvé v Koreji jsme tam dostali opravdovou kávu!

Vrcholem prohlídky ale byla závěrečná ukázka zdejší kinematografie. Velmi nekvalitní promítačkou nám promítli film klasického 16mm formátu (který jsem v kině viděla naposledy někdy v dětství, a to bylo už zatraceně dávno) v neuvěřitelném socialisticko-realistickém provedení. Za herecké výkony by se nemusela stydět ani Anna proletářka střižená Karhanovou partou. Nicméně nešlo o žádnou vykopávku, film to byl nový a pojednával o dělnici, jejímž největším životním snem je zúčastnit se oslav narozenin mladého vládce, soudruha Kim Čong-una. Usilovnou prací a soustavným překonáváním socialistických závazků nakonec vytouženého cíle šťastně dosáhne a závěrečná scéna zachycující rozjásaný dav dělnic v extázi poskakujících před pomníkem a plačících radostí nenechala v sále jediné oko suché.

Po tomto silném zážitku jsme odjeli na jih do demilitarizované zóny připravení opravdu asi už na všechno. I cesta autobusem byla zajímavá. V zemi připadá na celkových 26 000 km silnic jen asi 8 000 km asfaltek pochybné kvality a z toho pouhých 700 km dálnic. Obávám se, že se do tohoto množství počítají i městské komunikace včetně Pchjongjangu, čímž celkový podíl asfaltu ještě prudce spadne dolů. Když to shrnu, obě severokorejské dálnice vedou na jih směrem k Jižní Koreji a jsou primárně určené pro rychlý přesun vojsk. Navíc je značné procento jejich délky uzpůsobené k přistávání letadel. Na jihu u hranic jsou pro celkové vylepšení dojmu po okrajích lemované navíc i mnohatunovými betonovými bloky. Dlouho jsme nemohli přijít na to, k čemu slouží – na brány to bylo příliš masivní, na připevnění transparentů zbytečně velké. Pak jsme si všimli ocelových ok na vrcholku. Za ty se totiž zahákne tank, trošku popojede – a ze sloupu se stane zátaras ležící křížem přes cestu.

Když jsem přes okna autobusu sledovala krajinu, začínala jsem si čím dál víc vážit Korejců. Těch obyčejných. Projížděli jsme totiž plně obdělanou krajinou, kde se k zaplavení připravovala pole s rýží. Polní práce byly v plném proudu, a všechny probíhaly bez zapojení jakéhokoliv náznaku techniky. Pole většinou orali ručně vyrobeným dřevěným pluhem taženým vyhublou kravkou. Zblízka jsem ty pluhy nikdy neviděla, takže jen pevně doufám, že vláda už aspoň schválila revoluční vynález bratranců Vaverkových. Nedávno povolená soukromá políčka velikosti kapesníku (maximální velikost na rodinu je jeden ar) se krčila na těch nejneuvěřitelnějších místech – skalních terasách, železničních náspech a v prudkých svazích – a tam se pracovalo už i bez pomoci dobytka, pouze s motykou a vědrem. Občas nějaké děti vedly na pastvu pár kostnatých koz či hus, nebo proutkem hnaly dvě maličké slepice. Hodně žen něco sbíralo na stráních, podle paní Kim prý ženšen a bylinky. A ve vší té bídě bylo všechno bezchybně čisté a upravené. Vesnice vypadaly jako ze škatulky, i když tento dojem posiloval také fakt, že všechny domy byly úplně stejné. Paní Kim nám tuto zvláštnost vysvětlila tak, že pojem soukromý dům v Koreji vůbec neexistuje – všechny domky staví družstvo, které je pak rozdělí mezi své členy. A teď prý se v nich nově začaly budovat dokonce i místnosti určené k mytí a vaření. Navzdory všemu vypadali Korejci spokojeně, a jak se tak věnovali polním pracím nebo někam šlapali po pusté dálnici, vesele na nás mávali.

Aha, dálnice. Musím vysvětlit, co se pod tímto pojmem v KLDR míní. Jak jsem se již zmínila, primárně je určená k přesunu vojsk a přistávání letadel. Doprava je jaksi vedlejší, tedy aspoň co se týká motorových vozidel. Aut jsme cestou potkali minimum, odhadem tak jedno na 5 km, a všechna vojenská, až na pár autobusů s turisty. Zato pěší doprava tam byla poměrně hustá – dálnici k rychlému přesunu vy-

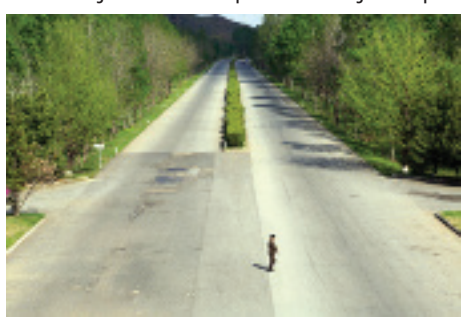

užívali všichni od školních dětiček až po shrbené stařenky. Nejsou tam žádná parkoviště ani pumpy, jen uprostřed mezi Pchjongjangem a Kesongem stojí jediný dálniční motorest s parkovišti po obou stranách a restaurací v mostě klenoucím se nad vozovkou. Nejvíc ze všeho připomíná Cimrmanovu hospodu Na Mýtince – na takové návaly, jako byl náš dvanáctičlenný kolektiv, tam nebyli vůbec zařízení. Na ohřátou cikorku jsme čekali nekonečně dlouho a záchod tam měli jen jeden, zato bez vody. Náš autobus se ani neobtěžoval zajet na přilehlé parkoviště, ale zastavil přímo na dálnici, při hustotě místního provozu by tam nikomu nepřekážel nejspíš ani boeing 747.

Když jsme dorazili do vzdálenosti 70 km od hranic demilitarizované zóny, byli jsme upozorněni, že jsme se ocitli uprostřed probíhající války a podle toho se teď musíme chovat. Například je nutné ihned a bezodkladně přestat fotografovat a natáčet. Přišlo mi to dost líto, protože jsme právě v tu chvíli vjeli do moc hezké hornaté krajiny, kde se kolem široké řeky tyčily rozeklané sopečné hory. Malebné vesnice tam střídala kasárna obklopená vybydlenými paneláky, do kterých nosily ženy od studny vědra s vodou, a co vynášely v kbelících ven, to se ani neodvažuji domyslet. Zeptala jsem se paní Kim, proč nikde nevidíme žádné psy ani kočky. Odpověděla mi, že to bude tím, že je Korejci považují za největší pochoutku. Trochu mě to zarazilo, a ptala jsem se, co tedy chovají jako domácí mazlíčky. Krátce se zamyslela, a vážně mi odpověděla, že přece psy a kočky.

Vjezd do třísettisícového Kesongu byl neuvěřitelným zážitkem. Doprava tam fungovala výhradně bezmotorová, a tak náš autobus na neasfaltované silnici před sebou neustále rozhrnoval dav úplně stejně oblečených šedých lidí, lišících se pouze velikostí nákladu, který si nesli na zádech nebo vezli na kole. To všechno probíhalo mezi otlučenými paneláky a obrovskými sochami.

My jsme ale Kesongem jen projeli a vydali se dolů k hranici. Silnice se pořád zužovala, až to nakonec nebyla silnice, ale spíš klikatá polní cesta, vedle které na polích v předklonu dřeli Korejci všeho věku, pohlaví a povolání: stařenky, malé děti, vojáci. Ženy praly v potocích prádlo, kluci hnali husy na pastvu, a všichni na nás mávali a smáli se. Autobus se šplhal výš a výš, až dojel k vysoké strážní věži s přibližně patnáctiletým vojákem, vážně a soustředěně hledícím zpět do vnitrozemí, překvapivě tedy nikoliv směrem k nepříteli. Odtud jsme vyšplhali po strmé pěšině nahoru

na kopec (paní Kim v jejím kostýmku, punčochách a lodičkách už mi bylo vážně dost líto), a byli jsme v pevnosti.

A čím náš denní program ráno začal, tím také skončil. Voják se školním ukazovátkem nám před mapou vážně vysvětloval, jak Jižní Korea číhá hned za hranicí a dnem i nocí dychtí vtrhnout sem a provést tu něco strašlivého. Dlouze vyjmenovával parametry zdi, která obě země rozdělila, škody, které tímto rozdělením národu vznikly (v tom s ním tedy vážně souhlasím) a popisoval úsilí, které Sever musí vynakládat na svou obranu. Také nám řekl, že ona zeď rozdělila 220 vesnic. V tu chvíli mi došla hrůznost celé situace – drobné, zdánlivě nevýznamné rozhodnutí, zda si někdo postaví dům na pravé nebo levé straně potoka, může fatálně poznamenat další osud jeho dětí a dalších generací. Na levé straně hladoví, kdykoliv je mohou bez důvodu zavřít a nikdy se nepodívají dál než za humna. Na pravé straně se jim nabízí celá škála jiných možností. Možná že skončí někde v bezútěšné betonové džungli velkoměsta nebo jako feťáci ve slumu, ale podíl na tom konci bude mít sami a jejich osud nebude od narození k smrti ovlivňovat nějaký výbor zapšklých paranoidních válečných štváčů.

Nakonec se nás voják s ukazovátkem zeptal, zda máme odvahu jít nahlédnout na tu druhou, zlou stranu. Když jsme souhlasili a nerozplakali se hrůzou, byli jsme znovu upozorněni, že se nacházíme ve válečné zóně a že každou vteřinu může dojít k útoku. Pak nás provedli chodbičkou toho montovaného domku, a na druhém konci postavili před zatravněný val, na kterém byla umístěná skupinka dalekohledů. Následovalo vysvětlení toho, jak strašnou hrozbu na druhé straně vidíme. Já jsem však bohužel viděla jen zemi, jejíž HDP dosahuje 1,5 bilionu dolarů, která je členem OECD, patří k první vlně asijských tygrů a byla by úplný blázen, kdyby tohle všechno chtěla utopit v bezvýchodné válce. Vedle jihokorejské vlajky se tam ve větru třepotala i modrobílá vlajka OSN.

Pak už konečně naši deprimovanou skupinu posadili do autobusu a odvezli zpět do Kesongu ubytovat se. Pasy jsme opravdu nepotřebovali. Všechno bylo jako vždy pečlivě připravené a běželo jako po drátcích. Hotel tvořila řada pohodlných tradičních domků s centrálním dvorkem a vzdušnými pokoji, ve kterých se spalo přímo na vytápěných podlahách a které byly vybavené opravdu autentickým starým nábytkem. Středem se vinul potůček obklopený kvetoucími keři a štěbetajícími ptáky. U vjezdu

byl obchod, kde prodávali pivo, a hotelová restaurace, kde jsme dostali vynikající večeři podle staré tradice servírovanou na podlaze. Hotová idyla, až na to, že hned po našem příjezdu zamkli bránu a když se pak Dalibor pokusil bočními vrátky vyjít s foťákem ven na ulici, byl bez meškání zastaven a odeslán zpět, jako obvykle prý „jen kvůli jeho vlastní bezpečnosti". Pan Li pak nervózně stál před východem ještě dlouho po půlnoci – občas jsme ho tam šli jen tak ze sportu zkontrolovat a odměnit ho za vytrvalou službu státu cigaretou.

Venkov

Demilitarizovaná zóna a Pchjongjang, čtvrtek 3. května

I když válka mezi severní a jižní Koreou nebyla nikdy oficiálně ukončená, 27. července 1953 obě země podepsaly příměří bez vítěze – jejich armády v tu chvíli stály skoro na stejném místě, na kterém konflikt tři roky před tím začal, tedy zpátky na 38. rovnoběžce. Mírovou smlouvu už podepsat nedokázaly, a tak výsledkem vleklých jednání bylo pouhé zřízení demilitarizovaného pásma, 250 km dlouhého a 4 km širokého. Na obou stranách tento pás vylidněné země dodnes střeží statisíce po zuby ozbrojených vojáků – jižní část přiznává 670 tisíc Korejců a 37 tisíc Američanů, severní část jako vždy nepřiznává nic. Co se týká zbraní, jsou počty ještě vyšší a depresivnější. „Běžné" kousky, jako jsou samopaly, děla, ba i stíhačky a tanky, zřejmě nikdo ani nepočítá, protože se tu objevují takové speciality, jako jsou balistické rakety s jadernými hlavicemi, protiraketové střely a torpédoborce. A aby se tam všichni vespolek nenudili, morálku na obou stranách udržují občasné provokace, jako nedávné Kim Čong-unovo nařízení, že jeho muži musí tvrdě zaútočit na každého nepřítele, který by třeba jen o tisícinu milimetru překročil námořní hranice země. Počítám, že mladý Kim buď v životě nevstoupil na houpající se loď, nebo naprosto netuší, jak dlouhý je milimetr.

Ale protože i zlé věci občas nesou dobré ovoce, ten liduprázdný pás země mezi ostnatými ploty a zakopanými armádami se stal jedním z největších bezzásahových kusů volné přírody na světě s unikátním ekosystémem. Mezi nášlapnými minami se tam podle všeho potuluje celá řada jinde výjimečných druhů živočichů. Že jsou tam k vidění ptáci, to je to ještě celkem pochopitelné, ale stráže v hledáčcích dalekohledů prý mají možnost pozorovat vzácné želvy, obojživelníky, vydry, jeleny, medvědy, rysy, kance, leopardy a dokonce i sibiřské tygry.

Spolu se svítáním nás dost neurvale probudily ryčné budovatelské písně prskané ampliony místního rozhlasu do celého města. Kvalita vysílání byla podobná, jako když u nás v zapadlé moravské vesnici hlásí starosta, že do obce dorazila výkupna králičích kožek nebo do-

dávka s vietnamskou konfekcí. Škrčení a praskání revoluční zpěvy vůbec nevylepšilo, a představa, že těm hladovým lidem něco takového hraje k tvrdé práci dennodenně od rána do večera, byla děsivá. Za zvuků místní varianty na Píseň práce jsme byli odvedeni do dalšího hotelového tuzexu (nabízel zcela stejný sortiment jako všechny předchozí), a pak do autobusu. Teprve potom opatrně otevřeli bránu a pustili nás do světa.

Venku bylo plno lidí a náš autobus opět rozháněl na obě strany nekonečný zástup obtěžkaný ranci a balíky. V celém opráskaném a zaprášeném městě probíhaly intenzivní opravy fasád, samozřejmě ručně, a tlučení majzlíků se přidalo k rachotu revolučních písní, zatímco demoliční prach se smísil s prachem zvedaným tisíci nohou kráčejících po neasfaltovaných cestách. Všechny ty opravy desetipatrových domů probíhaly poněkud nepochopitelně výhradně jen v rámci přízemí.

Naším prvním cílem byl venkov a trocha historie. Okolí Kesongu je opravdu půvabné – ze svěže zelených údolí vyrůstají prudké zalesněné kopce, mezi rýžovými políčky se klikatí říčky a na obzoru se tyčí vysoké hory. Mezi vesnicemi i tady proudily zástupy lidí, a tak jsem se zeptala paní Kim na to, zda mají lidé nějakou možnost využít hromadnou meziměstskou dopravu. Tvrdila nám, že ano, ale autobusy prý jezdí maximálně dvakrát denně a jsou přeplněné. Pokud opravdu jezdí, pak v nějakou divnou dobu, my jsme za celý pobyt na venkově nepotkali ani jeden. Nicméně Korejcům spoustu starostí s cestováním určitě šetří fakt, že na přejezd hranic mezi okresy potřebují zvláštní povolení.

Konec jednoho z těch krásných údolí uzavírá hrobka posledního vládce dynastie Korjo, postavená někdy ve 14. století. Vybudoval ji král Kongmin po smrti milované manželky, a protože to byl zřejmě dobrý ekonom a chtěl ušetřit na projektu, vystavěl rovnou dvojhrobku – pro manželku a do budoucna i pro sebe. Pro tento účel také sestavil komisi vědců a mágů a pověřil je najít místo, kde ze země prýští kladná energie. Podle všeho se mu to opravdu povedlo – hrobka je dnes jedním z nemnoha historických objektů, který víceméně bez úhony přežil Japonce, korejskou válku i čerstvý nástup ideologie čučche. Samozřejmě že byla vyloupená, tuším že Japonci, ale jinak zůstala skoro neporušená – tohle štěstí většina ostatních starokorejských staveb neměla a dnes jsou většinou zcela srovnané se zemí.

To je vážně škoda, protože Kongminova hrobka je nádherná. Dlouhé stupňovité schodiště lemované kvetoucími keři stoupá nahoru ke dvěma zatravněným polokoulím, které sedí na bílých zídkách a jsou obklopené různými sochami. Kombinace bílého kamene, jarní zeleně a barevných květů je fantastická. Byl tam takový klid a idyla, že člověk málem zapomněl na to, v jaké zemi se nachází a že někde v křoví nejspíš stojí stráže a bedlivě sledují, jestli neděláme nějaké nepřístojnosti.

Když nám tak paní Kim zaníceně vyprávěla příběh o lásce dávného korejského vládce, Iva to nevydržela a zeptala se na rodinné poměry jejich současného mladého vůdce Kim Čong-una. Korejka se hned viditelně stáhla a škrobeně prohlásila, že obyčejným lidem nepřísluší šťourat se v soukromí vládců. Člověk by skoro řekl, že feudálové byli o dost svobodomyslnější než dnešní komunisté.

Do socialistické reality jsme se pak definitivně vrátili cestou zpět, když jsme naše průvodce poprosili, jestli by v tom krásném údolí mohl náš autobus na chvilku zastavit, abychom si udělali fotky rýžových políček. Hned jsme je také ujistili, že naprosto nemáme v úmyslu někam chodit, jen bychom si prostě chtěli pořídit snímky těch polí. Panika nastala nevídaná. Nejprve propuklo zděšení kvůli tomu, že chceme zdokumentovat strategickou rostlinu. Hned jsme tedy pana Li ujistili, že nám skutečně jde jen o fotogenicky se lesknoucí vodní hladinu, že rozhodně žádné detaily pořizovat nebudeme a že ostatně ani nerozeznáme rýži od jetele. Vzápětí vyvstal horší problém, a to, že by autobus měl zastavit na neplánovaném a neschváleném místě. Tohle naprosto nepřipadalo v úvahu. Výsledný kompromis nakonec spočíval ve zpomalení natřásajícího se autobusu na rychlost chůze. Otevření dveří už však bylo příliš troufalé, a tak se všechny snímky musely pořídit přes zavřená okna.

Po téhle zkušenosti jsme se už chovali disciplinovaně a bez dalších nerealizovatelných žádostí se nechali dovézt zpět do Kesongu, kde byla na programu návštěva konfuciánské školy postavené v 10. století. Tehdy totiž Kesong býval hlavním městem říše Korjo, byl opevněný a tak obrovský, že jeho hradby sahaly až ke vzdálenému moři. Školu tvořilo dvacet budov a vzdělával se v ní výkvět národa. Dnes je tam zřízené muzeum uchovávající památky, které unikly řádění Japonců a občanské války. Jako malý zázrak nám také ukazovali staré pokrou-

cené stromy, které na nádvoří přečkaly všechny ty vojenské nájezdy a bombardování a dožily se údajného stáří devíti set let.

Ovšem největší výhodou celého areálu bylo, že že se tam dalo volně fotit na všechny strany. Člověk se tak aspoň částečně dokázal vyhnout Nikitovi, který disponoval neuvěřitelným talentem postavit se do centrální části jakéhokoliv snímku. Většina našich fotek a záběrů z Koreje tak budí dojem, že jsme si pořídili detail Nikitova zátylku, na jehož pozadí je vidět trochu rozostřená korejská památka.

Po prohlídce nás pro změnu nahnali do tuzexu, který tentokrát poprvé opravdu trochu připomínal obchod s luxusním zbožím. Specializoval se totiž na ženšenové výrobky, neboť Korea tuto magickou rostlinu světu objevila. Z ženšenu tam měli vyrobené opravdu všechno od čajů přes kořalky až po luxusní kosmetiku. Naši průvodci nám vytrvale předkládali jeden výrobek za druhým, a když jsme si nic nekoupili, vypadali tak strašně zklamaně, až jsme došli k přesvědčení, že nutně musí dostávat provizi z prodeje.

Tato příjemná historická exkurze do předsocialistické minulosti země se však brzy ukázala jen jako drobný ústupek režimu nepochopitelným požadavkům cizinců. Hned po obědě v Kesongu jsme byli vráceni zpět do dnešní tvrdé reality a čekala nás další návštěva demilitarizované zóny, tentokrát v Pchanmundžomu (Panmunjom). Jde asi o nejznámější část hranice, místo, kde se vedla mírová jednání a kde nakonec obě strany podepsaly dohodu o příměří. Místo, kterým vede železniční trať, po níž projelo za posledních šedesát let méně vlaků než má kolejnic. Kde se dá překročit hranice mezi oběma státy, ale jen do vzdálenosti tří metrů. A kde si Severní Korejci udělali z války byznys.

Do Pchanmundžomu totiž musí přijet úplně každý cizinec. A protože vstupuje do válečné oblasti, musí čekat na přidělení ozbrojeného vojenského doprovodu. A čeká kde? Správně, v tuzexu. Za celý náš pobyt v KLDR to bylo jediné zařízení, které se aspoň vzdáleně podobalo tomu, co považujeme za normální obchod se suvenýry, vybavený nějakým trochu použitelným zbožím a plný nakupujících lidí. Zmatek tam byl parádní, všichni se překřikovali, smlouvali (ano, o cenách se tam opravdu dalo vyjednávat), svolávali se k odchodu a řadili do zástupů. Pro přechod hranice tam totiž mají vytvořený přesný postup spočívající v řadě na sebe navazujících úkonů. Po nákupu suvenýrů

odvedou zájezdy do přednáškové místnosti, kde jim vysoký důstojník u mapy vysvětlí, jak to bylo s tou agresí Američanů a OSN. Pak se všichni musí seřadit do těsného zástupu a vyslechnout si, jaké tresty jim hrozí za vybočení, focení, mluvení a jakékoliv známky individuality. Pak pěšky vstoupí do demilitarizované zóny, nasednou do autobusu a projedou neuvěřitelně důkladnou bariérou z betonových bloků, ostnatých drátů a soustavy železných bodců a zátarasů.

K mému obrovskému překvapení za touto betonovou hradbou nebyla spálená země, ale krásná zelená krajina plná lesíků, kvetoucích luk a políček, na kterých pracovaly celé rodiny bosých rolníků s obvyklými kravkami, pásla se stádečka koz a sem tam i slepice. Nebýt radarů na obzoru, ostnatých drátů okolo cesty a našeho ozbrojeného doprovodu, člověk by ani nevěřil, že je v tak přísně hlídané oblasti.

První zastávku jsme udělali u rozlehlého baráku, ve kterém kdysi byla podepsaná dohoda o příměří. Voják, který nás provázel, trochu ublíženě prohlásil, že Američané měli takový nedostatek slušného vychování, že ten důležitý dokument chtěli podepsat jen v jakémsi stanu. Naštěstí Severokorejci včas zasáhli a postavili k tomuto účelu důstojnější budovu. Montovaný domek podle mě symbolem bůhvíjaké důstojnosti není, ale zato jim vydržel dodnes a mohli si v něm vybudovat muzeum fotografií a jiných připomínek války a následných událostí. Velká část expozice je věnovaná opětovnému setkávání rozdělených rodin a těm několika nešťastníkům, kteří se nechali nachytat a vyjednali si přestěhování z Jižní Koreje do Severní. Vlastík se tak trochu drze zeptal, kolik lidí si dokázalo vyřídit stěhování opačným směrem, ale odpovědi se mu nedostalo.

Uprostřed toho poměrně velkého baráku stojí jediné vybavení, dva obrovské stoly s oběma jazykovými verzemi dohody, zavřenými v průhledných plastových obalech – severokorejská svítí novotou, u odřené americké bych i věřila, že tam opravdu leží celých těch šedesát let. Ale možná, že je to způsobené jen zacházením – když jsme poslouchali výklad u jedné z nástěnek, zahlédla jsem člena našeho doprovodu, jak sedí za stolem a nad hlavou usilovně třepe tou americkou smlouvou.

Pak už nás odvezli na vlastní korejsko-korejskou hranici. Nejprve bylo samozřejmě potřeba se poklonit u pomníku, což jsem nějak nerozklíčovala, protože tam chyběl bronzový Kim a vlastní památník předsta-

vovala jen na korejské poměry skromná, asi desetimetrová kamenná deska s nějakými nápisy rozsypaným čajem. Kvůli vlastní nedovtipnosti jsem dostala pěkně vynadáno, poprvé, když jsem se pokoušela natočit si na kameru okolí, a podruhé hned na to, když jsme si místo poklony naštvaně sedla na zem. Ale to už nás hnali dál, k prohlídce a pokusnému překročení hranice.

Vlastní hraniční čára je zde, na rozdíl od většiny ostatních hranic, na první pohled patrným předělem mezi dvěma úplně jinými světy. Na naší straně stál nevzhledně otlučený betonový barák a silnice před ním byla popraskaná a rozbitá, naproti se tyčila nová vzdušná prosklená stavba s odvážně prohnutou střechou, dole lemovaná hladkým novým asfaltem bez jediného kazu. Brutální porovnání majetkových poměrů obou zemí. V čem jsou obě naopak úplně stejné, je čistota, upravenost a pečlivě udržovaná zeleň na obou stranách. Mezi tím, kolmo na hranici, stojí pět nízkých montovaných staveb, skrze něž je teoreticky možné hranici překročit. Prakticky samozřejmě nikoliv – zvedený zvyk je takový, že při příchodu návštěvníků z jedné strany obstoupí barák stráže na přilehlé straně a stojí tam tak dlouho, dokud je někdo vevnitř. Jiná komunikace než tato vizuálně-výhružná mezi oběma stranami nefunguje – kdysi zařízené přímé telefonní spojení už dávno zrušili. V jednom z těch sdílených baráků jsme si tedy obešli jednací stůl a dostali se tak na tři kroky směrem do Jižní Koreje, čímž skončila prohlídka „nejstřeženější hranice světa".

Přes zátarasy a příkopy nás pak znovu zavezli do Kesongu pojíst tradiční oběd. Byla to ta největší lahůdka, jakou jsme v Koreji dostali: ve dvanácti kovových miskách každému naservírovali různé pokrmy – maso, rýži, nudle, vejce, mořské řasy, omáčky, pudink – člověk ale vůbec netušil, co z toho je sladké, co pálivé a co mastné. Tak se z oběda stalo jakési dobrodružství s překvapením. Kdo naopak nepřekva-

pil, byl Nikita, který nám opět odvykládal svůj liberálně-marxistický náhled na uspořádání světa a donutil tak část výpravy čekat na odjezd autobusu venku na ulici.

Pak už jsme se vydali směrem na Pchjongjang, kde jsme měli za úkol stihnout začátek divadelního představení. Jak nás už nedoprovázela stráž se samopalem, zapomněli jsme tak trochu, že se pořád ještě nacházíme v přísně hlídané zóně. Tím pádem se stalo, že Matesa zahlédla silniční hlídka, jak za jízdy z místa vedle řidiče něco vesele fotí. Byli jsme ihned zastaveni a vyzváni k předložení špionážní fotodokumentace. Zevrubná prohlídka snímků ukázala, že si Mates naprosto nudně dokumentoval jen panoráma okolních hor a opravdu nelovil žádné tajné zbraně, vojáky ani radary. Pro něj to tedy dopadlo dobře, žádné fotky mu nesmazali, ale bojím se, jestli se tím paní Kim nepřipsal nějaký černý puntík do kádrového profilu.

Divadelní přestavení jsme díky této příhodě málem nestihli. Do Domu pionýrů jsme doslova vbíhali a zastavili se jen na vteřinku, abychom zakoupili několik povinných květin, bez toho by to v Koreli asi nešlo. Ty velké barevné kytice byly jediné, které jsme během pobytu nepředávali bronzové soše, a také jediné, které byly umělé a natolik ošoupané, že byly evidentně stále dokola recyklované.

Pokud by si někdo představil dům pionýrů jako přívětivý domek s klubovnami, knihovnou, případně i průlezkami a hřištěm, musím ho vyvést z omylu. To, v čem jsme se ocitli, byla obludná nevlídná stavba, ze všeho nejvíc připomínající pražský Palác kultury. Jediné, co tam nějakým způsobem připomínalo děti, byl několikametrový model rakety visící v zrcadle jednoho z obrovských schodišť. Hlediště by se velikostí a vybavením mohlo srovnávat s kterýmkoliv z velkých divadel a navíc bylo plné televizních kamer, protože spolu s námi se na děti přišla podívat i početná delegace z Nigérie. Vzhledem k tomu, že většina jejích členů byla navlečená do generálských uniforem plných zlata a metálů, neřekla bych, že byli v KLDR dojednávat kulturní spolupráci.

Představení bylo dlouhé, zajímavé, precizní... a byla to jedna z nejšílenějších věcí, které jsem na našem zájezdu viděla. V rychlém sledu se tam střídali zpěváci, akrobati, tanečníci a hudebníci ve věku od pěti do patnácti let, a všichni byli tak neuvěřitelně perfektní a bezchybní, že něco takového u nás uvidíte jen u dospělých profesionálů. Měli

všechno secvičené až do naprosto absurdních detailů. Jeden příklad za všechny: patnáctičlenný soubor houslistek se při hře kýval ze strany na stranu naprosto synchronizovaně a dokonce i úsměvy se jim na obličeji objevovaly a mizely ve stejnou chvíli. Na vteřinu přesně.

Nejděsivější ze všeho byla vystoupení těch nejmenších dětí. Pokud zhruba šestiletá holčička dokáže precizně bubnovat, střídat v rychlém sledu nástroje i rytmus, u toho tancovat a v roli sólistky utáhnout celou svoji část vystoupení jako naprostý profesionál, je mi jasné, že má za sebou strašlivý dril, pravděpodobně i odloučení od rodiny, a že se v životě asi nenaučí nic jiného než bubnovat. Pokud děvčátko, které má dosud mléčné zuby, zpívá jako profesionální operní zpěvačka, a u toho si ještě dokáže vybírat z publika diváky, vodit si je na jeviště a zorganizovat jejich tanec, aniž by jedinkrát při zpěvu zakolísala, pak se nejspíš nikdy ani nenaučí číst nic jiného než noty.

Závěr představení byl famózní. Celou produkci totiž doprovázel symfonický orchestr schovaný pod jevištěm, který byl tak precizní, že jsem zcela samozřejmě předpokládala, že se jedná o normální, dospělý soubor. Vzbudit tento dojem asi také bylo záměrem autorů představení – když na konci hudebníci vyjeli na povrch a ukázalo se, že jde opět o pouhé děti, celé hlediště zašumělo údivem. Pak už jen následovalo předávání těch ošoupaných umělých košťat, dlouhé děkovačky a předvádění nigerijské delegace na kamery (večer jsme je viděli v televizi, což ale nebyla zase taková náhoda, protože tam celý den nevysílali nic jiného).

Z celého představení jsem si místo radosti odnesla jen strašnou depresi. Paní Kim nám vysvětlila, že se jednalo o vystoupení secvičené v březnu ke Kim Čong-unovým narozeninám (což je zajímavé, protože podle všech mně dostupných zdrojů se narodil v lednu). Počítám, že další pásmo secvičí k nějakému jinému výročí, a pak budou další

narozeniny... Co budou dělat ty děti potom, až přestanou být dětmi, to naprosto netuším. Pevně doufám, že pro ně mají nějaké navazující využití.

Večeři jsme dostali v jakési luxusní restauraci – byla to vynikající varianta čínského kotlíku, ve kterém si hosté sami vaří polévku ze syrových ingrediencí servírovaných na stůl. Během jídla dvakrát vypadl proud a my se na dost dlouhou chvíli ocitli v naprosté tmě prosvícené jen několika málo z kapes vyhrabanými sirkami. Když jsme po jídle vyšli ven nadýchat se trochy čerstvého vzduchu, míjely nás trolejbusy zcela nacpané lidmi, často stěsnanými v naprosté tmě. Působilo to až hororově.

Na úplný závěr toho dlouhého a únavného dne jsme naše průvodce pozvali do hotelové restaurace na pivo. Paní Kim se tak dlouho chystala (nebo možná odpočívala – hlídat nás a neuhnat si žádný kádrový škraloup pro ni muselo to být velmi náročné), že jsme si už mysleli, že vůbec nedorazí. Nakonec přišli s panem Li oba, potěšení, přátelští a usměvaví. Po dvou pivech se celkem rozvykládali, čehož jsme hned využili k dalšímu zevrubnému výslechu. Dozvěděli jsme se tak třeba, že byty se v KLDR neprodávají, ale rozdělují – čekání údajně trvá přibližně čtyři roky (po 25 letech života v reálném socialismu jsem si poměrně jistá, že tento údaj se týká pouze těch šťastnějších, angažovaných a prověřených straníků). Zato nájem se pak prý vůbec neplatí – hradí se jen spotřeba vody a elektřiny. A další zajímavý údaj: v létě musí všichni bez rozdílu odjet na venkov a zapojit se do přesazování rýže. Podle paní Kim na tu zhruba měsíční brigádu pravidelně odjíždí i ona s celou rodinou a všemi kolegy a sousedy.

Když to shrnu, život severního Korejce je nalinkovaný od narození až k smrti. Tříměsíčního kojence odeberou matce a strčí do jeslí, kde setrvá do věku pěti let. Pak jde na dva roky do školky, následně absolvuje první a druhý stupeň školy a v šestnácti letech narukuje na minimálně tříletou vojnu. Jen ti nejchytřejší (nebo s nejlepším původem) můžou pokračovat ve studiu a získat tak pár let odklad, ale úplně se té povinnosti zbavit, to se asi podaří jen málokomu. Měsíční dovolenou mají také každý rok jistou (připomínám akci s přesazováním rýže na venkově), s cestováním ani sháněním místa si starosti nedělají. Snad jen občas někdo z jejich známých zmizí a oni pak denně čekají, o kom všem se zmínil a jestli náhodou příště nepřijdou i pro ně. Tohle nám pochopitelně paní Kim neřekla ani jakkoliv nenaznačila, přece

jen byla dost zapálená členka strany, jinak by ji do naší blízkosti nikdy nepustili. Dodnes ale nevím, jestli tomu všemu, co nám o budování vlasti tak zaníceně vyprávěla, aspoň trochu věřila.

Celý svět miluje Kimy

Pchjongjang a Mjohjangsan, pátek 4. května

Kim Ir-sen se příznačně narodil v den potopení Titanicu, tedy 15. dubna 1912. A jak je tomu v tom starém vtipu, vlastně se nejmenoval Kim Ir-sen, ale Kim Song-džu, nebyl polobohem konajícím zázraky, ale masovým vrahem s úctyhodným počtem tří milionů zářezů na pažbě, a korejskou válku nevyhrál, ale naopak ji rozpoutal – a tak to bylo se vším. O prvních třiceti letech jeho života se bezpečně ví jen to, že je pravděpodobně prožil v Mandžusku, kam jeho rodiče utekli před Japonci. Jeho den D přišel v roce 1935, kdy se stal velícím politrukem zhruba dvousethlavé partyzánské buňky. Tou dobou už byl kovaným komunistou a měl namířeno do Sovětského svazu. Tam mu jeho první žena Kim Čŏng-suk porodila božského Čong-ila. Pak mu v rychlém sledu dala ještě dalšího, zřejmě méně bohy oblíbeného, neboť se utopil ve věku pouhých 31 let, a při porodu dcery sama zemřela. Vdovec nelenil a hned se oženil podruhé, aby si pořídil další tři děti s novou ženou a k nim ještě nezjistitelný počet nemanželských. Jak je vidět, velmi záhy pochopil, že jednou ve své demokratické zemi bude řešit potřebu rozdávat významné státní funkce mezi spolehlivé příbuzné.

Za svého života zastával funkci prvního generálního tajemníka Korejské strany práce, prvního premiéra KLDR a současně i prvního a posledního prezidenta (neboť byl jmenován na věčné časy), a tak bychom výčtem funkcí uvedených v jeho oficiálním životopisu mohli pokračovat ještě hodně dlouho. Co se v oficiálních materiálech naopak nedočteme vůbec, je, že se mu v Severní Koreji úplně podařilo zlikvidovat všechny významné osobnosti a zcela zrušit náboženské obce, a to včetně husarského kousku – největší genocidy křesťanů, která proběhla ve 20. století. Před jeho zásahem tvořili křesťané 13% podíl dvacetimiliónového národa, dnes se tam nevyskytují vůbec.

Božský Kim zemřel 8. července 1994 v kruhu milující rodiny a plačícího národa zalezlý ve svém protiatomovém krytu, kde se schovával v podstatě už od rozpadu socialistického bloku.

Poslední den našeho pobytu. Establishment nám naplánoval cestu do severních hor, s příslibem výletu do přírody. Vyrazili jsme brzo a za ranního slunce jsme projížděli městem plným hubených dětí jdoucích ve školních uniformách s pionýrským šátkem na krku do školy a míjeli jsme dlouhé fronty pracujících čekajících na zastávkách na příjezd polorozpadlého vraku trolejbusu, který se pohyboval jen s největším vypětím. V případě, že byl kloubový, akutně hrozil

přetržením spojovací harmoniky, skrz kterou porůznu čouhaly ven končetiny namačkaných lidí. Všechny ženy, které zvolily raději pěší cestu, měly nad hlavou otevřené slunečníky – řekla bych, že opálená pleť v socialistické Koreji, kde jsou si všichni občané zcela rovni, je dost nežádoucím stigmatem zemědělce. Ty slunečníky byly nádherně vyšívané či krajkové a mezi šedými uniformami budily dojem velmi nepatřičného luxusu. Také jsem si všimla, že v té zemi vůbec nikde neuvidíte rifle, tu všudypřítomnou moderní uniformu. Možná je zde považují za znak západní dekadence.

Venkov byl směrem na sever k nerozeznání podobný tomu na jihu, alespoň co se týká výskytu polních prací, stupně jejich mechanizace a počtu pěších cestujících. Jediný zaznamenatelný rozdíl byl, že jsme sledovali velkou řeku, ve které po celém toku probíhala těžba písku. A na polích pracovalo mnohem víc vojáků, zřejmě dál od jižních hranic nemuseli být až tak bdělí. Vzhledem k teplému dni byli většinou vysvlečení do spodního prádla typu jögrova kompletní souprava, uniformy měli úhledně poskládané do komínků a pušky do klasických hraniček. Celkově to připomínalo obrázky pořízené někdy kolem první světové války.

Po asi dvou hodinách jsme proti proudu řeky vjeli mezi prudké zelené svahy s ostře zařezanými údolími a na obzoru se před námi vztyčily vysoké modré hory. Jedno z těch romantických údolí zhyzdila masívní betonová stavba, ve výšce desátého patra zakončená otáčivou restaurací. Z toho jsme pochopili, že jde o mezinárodní hotel, a vzápětí jsme byli poučeni, že jedna noc v této pětihvězdičkové záležitosti prý stojí 700 dolarů za pokoj, nebo snad i za lůžko – v tom se paní Kim s panem Li nedokázali shodnout. Obě částky jim zřejmě přišly stejně neuvěřitelné.

Proč měli potřebu takovou věc v těch krásných horách vůbec vybudovat, to se ukázalo hned za rohem. Dorazili jsme totiž ke zlatému hřebu celého korejského zájezdu, k Muzeu přátelství. Co si pod tímto názvem má návštěvník představit, to záleží na úhlu pohledu. Můžete to vnímat jako muzeum dárků, které za celý svůj dlouhý život nasbíral tatíček Kim Ir-sen. Můžete v tom vidět bunkr určený k přežití Kima a jeho početné rodiny po libovolně dlouhou od revoluce, konce světa, začátku války či jakékoliv jiné katastrofy. Můžete v tom vidět parádní ukázku nevkusu a patolízalství „spřátelených" despotů. Já jsem v tom viděla výplod šíleného ducha, a vůbec ne jednoho.

Na první pohled to velký dojem nebudí, muzeum zvenčí vypadá jen jako starý orientální palác přiléhající k úbočí kopce. Zblízka však zjistíte, že se jedná jen o napodobeninu dřevěné stavby, která je ve skutečnosti z betonu a zavírají ji gigantické pancéřované, 10 cm tlusté dveře, vlastně spíš vrata, kterými by projel tank. Nebo by se o ně zastavil, to by záviselo na tom, zda by právě byla otevřená. Po delším pobytu vevnitř zjistíte, že ten „starý obrovský palác" je poměrově oproti vnitřku jen něco jako anténa na vrcholu mrakodrapu, v tomto případě nekonečně dlouhého podzemního komplexu – a když říkám dlouhého, myslím tím řádově kilometry. Až doma nám kamarád na internetu našel družicové fotky, které odhalují, že koleje dovnitř vjíždí z druhé strany hory, asi 4 km vzdálené.

Pak nás vybídli ta těžká vrata slavnostně otevřít a vstoupit jimi dovnitř, do jiného světa. Do světa šíleného kultu osobnosti, kde přestali brát jakýkoliv ohled na realitu, kde existuje jen jediný střed vesmíru, božstvo zvané KIM. Hned u vchodu nám sebrali foťáky, tašky, veškerý obsah kapes, brýle a dokonce nám i z pusy vytáhli žvýkačky. Navlékli nám ručně ušité papuče. Potom nás prohnali přes detektor kovů a osobní prohlídku. Teprve pak jsme byli připraveni vstoupit do svatyně, jejíž okázalý luxus předčil i ty nejšílenější milionářské výstřelky. Uvnitř nás čekaly tuny mramoru, stovky honosných dveří vyrobených z vzácných dřev, každý kus v ceně menšího auta, broušené a nesmírně drahé lustry, za které by se nemusel stydět ani hotel Ritz, a dokonce i jezdící schody – zaručeně jediné veřejně přístupné v KLDR. Vážně to ohromilo i nás, zkušené cestovatele, a nedovedu si tedy představit, jaký dojem to musí dělat na Korejce, kteří celý život stráví prací na poli a pěšími výpravami do sousední vesnice. Navíc ta rozloha – odhaduji, že jsme mohli pod zemí ujít několik kilometrů, přičemž jsme prý neviděli ani desetinu areálu. Komplex údajně obsahuje 150 místností o celkové ploše až 70 000 m^2.

A to jsem se pořád ještě nedostala k obsahu toho všeho, ten je mnohem zajímavější. Jak už jsem řekla, Muzeum přátelství vystavuje dary, které tatíček Kim Ir-sen za svého života obdržel od vděčných obyvatel své země i od cizinců, a to jak při státních návštěvách, tak i při návštěvách různých organizací (vesměs komunistických stran). Všechny jsou pečlivě popsané v korejštině i v jazyce dárce. Kromě toho nám to všechno ještě vysvětlovala přidělená průvodkyně, která

mluvila korejsky, paní Kim to překládala do ruštiny a Iva pak do češtiny. Dotazy zpět šly stejnou cestou a strašně mi připomínaly jednu vtipnou scénu z Belmondova Muže z Acapulca, kde potřebují vyslechnout umírajícího agenta z Marina Veneta. Přivedou tedy tlumočníka z marinovenetštiny, ale ten mluví jen řecky. Řecký tlumočník umí pouze srbsky, srbský zase maďarsky, maďarský polsky... Film vřele doporučuji, ale ne před návštěvou KLDR – vzpomínka na něj mě ve spojení s tou strašnou pompou a hranou pietou panující v muzeu neustále přiváděla do stavu nekontrolovatelného veselí, a to opravdu nebylo ani trochu vhodné.

Abych se vrátila k darům. Kamery, foťáky a jiná záznamová zařízení nám při vstupu odebrali a vystavených darů bylo tak neuvěřitelné množství, že dokážu popsat jen pár útržků, které mi utkvěly v paměti. V první místnosti byl výběr těch nejvelkolepějších kousků. V čele stála Kimova socha a pod ní obrovská světelná tabule s názornou mapou zemí, které se do hromadného obdarovávání zapojily (mám dojem, že tam snad kromě Vatikánu nechyběla žádná), a počítadlem, jaké obvykle ukazuje v herně výši jackpotu. Kimova výhra dosahovala úctyhodného čísla kolem 111 000 kusů. Věci rozmístěné kolem mohly mít hodnotu milionů dolarů. Mimo jiné tam byl dvoumetrový nefritový kámen, skvostné drahokamy a šperky, modely lodí či aut vyřezávané z drahých kamenů či vzácných dřev, prastaré čínské vázy a to nejdražší české sklo. Broušené vázy z Bohemie a karlovarský porcelán byly překvapivě prezentované jako dary z Kuvajtu, Singapuru a dalších bohatých zemí. Přes marinovenetskou tlumočnickou cestu jsem se naší průvodkyně zeptala, jak k tomu došlo, a dozvěděla jsem se, že každá země vždy toužila soudruhovi Kim Ir-senovi věnovat ten nejdražší a nejvzácnější dar, jaký dokázala vymyslet, a pokud jejich domácí produkce neposkytovala nic přiměřeně důstojného, poohlédla se po světě. Moc pěknou práci v tomto směru odvedl Fidel Castro – svému příteli věnoval asi metrového vycpaného krokodýla, který stojí na zadních nohách, v předních drží podnos s vinnými poháry a dole má umístěný popelník. Nejhorší bylo, že se tam vážně nehodilo rozesmát se nahlas.

Okolní sály pak obsahovaly věci, které se do té výběrové místnosti nemohly vejít. Vévodilo jim množství luxusních aut, mezi nimi i pancéřovaný vůz věnovaný Stalinem, vážící 6 tun a zasklený 8 mm tlus-

tými špunty z neprůstřelného skla, který by nejspíš bez poškození ustál i středně silný jaderný výbuch. Sotva jsme se stačili podivit, jak všechna ta těžká auta dostali po schodech do prvního patra, došli jsme k nejparádnějšímu daru od Maa Ce-tunga – luxusnímu vlaku s prezidentským salónem, který spoustou rudého sametu a zlata připomínal filmovou rekvizitu z divokého západu. Stál tam v místnosti, vyleštěný, vypucovaný, a koleje mizely ve zdi...

A tak to šlo dál, vodili nás nekonečnými kilometry podzemních chodeb, z nichž se vcházelo do sálů rozdělených podle regionu a země původu. Většinu výstavek jsme vynechali, ale českou jsme si prohlédli velmi pečlivě. Byly tam tři samostatné vitríny, za ČSSR, Českou republiku a Slovensko. Měli to trochu popletené, takže dary z doby socialismu byly často nacpané do samostatné části a naopak. Velkou část z toho tam věnovali osobně ti nejvýznamnější soudruzi, Gottwald, Zápotocký či Husák, zbytek byl od různých komunistických uskupení, jednotných zemědělských družstev a sportovních oddílů taekwondo. V jiném sále jsme našli dost bohatou sbírku od nebožtíka Kaddáfího, který nakonec neměl to štěstí jako Kim, aby zemřel v kruhu milujícího národa – možná byl moc mírným diktátorem. Porůznu tam bylo i nemalé množství vycpaných medvědů, většinou původem z Ruska – jedna nebo druhá strana v nich podle všeho našla velké zalíbení.

Velmi zajímavá byla zoologická výstavka, která obsahovala spoustu kytek a zvířat, a to včetně početných stád slonů, žiraf a dalších velkých savců. Tahle jediná byla prezentovaná pouze fotografiemi, ale zato mi konečně objasnila původ velké části darů a jejich trochu nepochopitelného množství. Obsahovala totiž i fotografii dvou lišek, označenou jako osobní dar od ředitele trojské zoo z roku 1992. Troufám si tvrdit, že Bohumil Král, uvedený do funkce v červnu 1990, rozhodně netrpěl potřebou udělat si u Kim Ir-sena dobré oko. Vsadila bych se, že šlo o běžnou výměnu mezi zoologickými zahradami, k jaké dochází každou chvíli – my vám pošleme dvě lišky a vy nám za to dodáte gibbona. Václav Havel si gibbona prostě jen nikde nevystavil.

Prohlídku jsme zakončili poklonou před Kimovou sochou. Tenhle akt byl oproti předcházejícím výjimečný tím, že jsem se nemohla vymluvit na pořizování dokumentace (neboť mi odebrali kameru) a musela se tedy klanět spolu s ostatními. Bylo to těžké: objekt, před kterým jsme byli nuceni s vážnou tváří a pokud možno i slzou v oku sklonit hlavu, byla vosková figurína vyhotovená pravděpodobně v panoptiku Madame Thussaud. Moje záchvaty veselí vzhledem k délce prohlídky už přerostly do hysterie, a tak jsem se jen snažila přistupovat k té hroudě vosku se skloněnou hlavou, aby si stráže sledující nás kamerami myslely, že se mi ramena otřásají dojetím. Bojím se, že se mi to moc nedařilo, zvlášť když následovala poklona před sochou Kim Ir-senovy první manželky, rozpustile navlečené do vojenské uniformy.

Na závěr jsme dostali na terase kávu a mohli si ten zážitek vydýchat v pohodlných klubovkách s výhledem na okolní hory. Začali jsme se nehorázně těšit na slíbený pěší výlet, a tak jsme hned po kávě téměř radostně vyběhli ven a pomalu se vzpamatovávali z deprese způsobené vědomím, že z prodeje téhle nesmyslné mrtvé sbírky by se celý hladovějící a strádající národ finančně zaopatřil na dlouhou řadu desetiletí.

Vzápětí jsme ale dostali pěkně studenou sprchu. Kim Ir-sen totiž není jediným zesnulým panovníkem KLDR, je tu samozřejmě ještě jeho syn Kim Čong-il. A ten má také muzeum, hned naproti. Dodnes vidím naše nevěřícné obličeje, jak jsme tam stáli v hloučku před Ivou a zkoušeli ji přesvědčit, že tohle přece nemůže být pravda, prohlídku druhého muzea prostě už nemůžeme vydržet. Museli jsme.

Pokud jsem mezi oběma navštívenými svatostánky byla schopná postřehnout nějaký rozdíl, pak jen, že Čong-il měl ještě méně vkusu než jeho otec. Do sbírky se také promítla jeho infantilní záliba v amerických filmech, sportu a mnohem nebezpečnější příchylnost k hodně mladým děvčatům. Mezi dary se dá vidět kopačák s vlastnoručním podpisem Pelého, basketbalový míč podepsaný Michaelem Jordanem a věnovaný Madeleine Albrightovou, model ferrari vybroušený z čistého křišťálu, dvoumetrová nefritová loď, orchidej živořící ve vakuu a řada snímků pubertálních holčiček, většinou z arabských zemí typu Libye. Na můj přímý dotaz, jakým způsobem mu ta děvčátka byla věnována, se mi dostalo lehce vyhýbavé odpovědi, ze které vyplynulo, že prý soudruh Čong-il působil také jako zázračný léčitel neplodnosti a tohle jsou výsledky jeho práce. Zůstalo sice několik otevřených otázek (například proč všechny ty fotky zobrazovaly výhradně děvčátka kolem dvanácti let), ale na další podrobnosti jsem už opravdu neměla žaludek.

Zaplaťpánbu, že Čong-il zemřel předčasně a jeho země byla už natolik ekonomicky vyčerpaná, že jeho muzeum je co do velikosti jen dost slabým odvarem díla jeho otce. Budoval ho prý pouhé dva roky a stačil tedy nashromáždit „jen" 34 000 darů. A hlavně jsme se tam nemuseli klanět, myslím, že londýnské muzeum voskových figurín ještě nestihlo dokončit zakázku. Z plného srdce jsem také byla ráda, že svůj bunkr dosud nestihl uvést do provozu i Čong-un – byli jsme ale ujištěni, že na jeho otevření už usilovně pracuje.

Po tomhle dvojnásob vyčerpávajícím zážitku jsme se už neuvěřitelně těšili na výlet do hor. Ale ouha, před námi byla ještě jedna prohlídka, tentokrát naštěstí vážně pěkná. Poblíž je totiž také jeden z pouhých pěti buddhistických chrámů, které se v celé zemi podařilo zachovat. Postavený byl roku 1042 a i přes značnou zpustlost (hodně připomínající stav našich klášterů v dobách pozdního komunismu) je pořád velmi krásný. K dispozici jsme tam dostali půvabnou průvodkyni s vyšívaným slunečníkem, která si pleť chránila tak přísně, že se odmítla

vystavit slunci dokonce i na pár vteřin nutných k pořízení fotografie a zklamaní pánští členové výpravy ji pak museli fotit ve stínu. Naše stálá průvodkyně, paní Kim, několika bystrými dotazy rychle zjistila, že se Iva Bakešová výborně vyzná v buddhistickém náboženství, a začala ji podrobně vyslýchat a vyptávat se na význam jednotlivých symbolů – prý to po ní turisté často chtějí. Fakt, že česká průvodkyně vysvětluje Korejce víru její vlastní země, mi přešel velmi smutný.

Ještě smutnější pohled byl na mnicha, který nás přivítal v chrámu. Byl to jen stín těch sebevědomých strážců klidu a pořádku, kteří se v buddhistických svatostáncích obvykle vyskytují a velmi direktivně tam usměrňují návštěvníky. Tenhle nás nechal dělat, co se nám líbilo, a to včetně fotodokumentace, která je na takových místech většinou přísně zakázaná, a jedinou aktivitu vyvinul po odchodu korejských průvodkyň, kdy si bystře strčil do vlastní kapsy peníze, které mu chtěl Vlastík hodit do kasičky. Na tomto místě musím podotknout, že mu to za daných okolností ani v nejmenším nezazlívám.

Jak už jsem řekla, část budov v komplexu byla v dost zuboženém stavu, oprýskaná, prožraná červotočem a s propadajícími se střechami, netuším jestli následkem války, nebo z pouhého nedostatku údržby. Část byla nově opravená, ale bohužel oním typicky socialistickým způsobem „nejlepším materiálem je za všech okolností beton". Nicméně betonová replika obsahující ohnivzdorný archiv starých tisků tam při hodně zahmouřených očích docela zapadla. Vevnitř pak obsahovala neuvěřitelně vzácné věci – dřevěné tiskové formy z 8. století (!), ty kovové prý už z dvanáctého. Tak nám to alespoň tvrdili průvodci, faktem je, že popisky uváděly rok 1370. Rozhodně jsme asi viděli jedny z úplně nejstarších kovových liter a jimi pořízených výtisků, protože oficiální údaje hovoří o tom,

že nejstarší takto vyrobený a do dnešních dob uchovaný tisk je kniha Jikji, která vznikla právě v Koreji roku 1377.

Po návštěvě místního tuzexu jsme už konečně mohli do přírody. Autobus nás vypustil na okraji lesa na plácku u divokého potoka, kde spolu s námi piknikovalo i několik tříd školních dětí. Paranoia způsobená trvalým dohledem a absolutní organizovaností dosáhla v naší skupině už tak daleko, že se mezi námi rozpoutala vášnivá debata o tom, zda tam ty děti přivezli kvůli nám jako ukázku šťastného života v socialistickém školství. Nevím, podle mě to klidně mohla být pravda – jedna skupinka těch dětí tak pozorně poslouchala výklad učitelky a tak usilovně se hlásila s odpovědí na dotazy, že to až bylo podezřelé. Vlastík měl pro případ takového setkání s sebou sáček bonbónů, ale paní Kim mu je zakázala rozdat. Z jejího vysvětlení, že by to pro děti mohlo být škodlivé, nevyplynulo, zda mluví o jejich zubech, nebo kádrovém profilu.

Po obědě jsme se vypravili k vodopádům. Konečně! Moc velký turistický výšlap to tedy nebyl, v podstatě jsme jen na stezce podél potoka sledovali silnici. Cestou jsme míjeli orientální altánky, můstky a ozdobné nápisy na skále, které dělají z vycházek asijskou přírodou tak půvabnou záležitost. Místní nápisy ovšem nesdělovaly žádné Konfuciovy či Buddhovy moudré myšlenky, ale brutálně jednoduché vyjádření kteréhosi z Kimů o tom, že tahle cesta je prostě nejhezčí. Paní Kim si pro tentokrát sundala lodičky na podpatku, oblékla kalhoty a šlapala s námi v družné debatě. Na konci silnice jsme se po pouhých dvou kilometrech měli za úkol obrátit zpět, ale podařilo se nám ji přemluvit na pokračování dál, až k závěrečnému vodopádu. Pan Li se rozhodl s poukazem na svůj věk 72 let počkat dole, čímž nám trochu vyrazil dech – vzhledem k černým vlasům, štíhlé postavě a čiperným pohybům jsme ho odhadovali tak o 20 let mladšího.

Paní Kim s námi tedy poprvé zůstala opravdu sama a téměř hned se začala vyptávat na anglické fráze. Neměla ani sebemenší ponětí o anglické gramatice a stavbě jazyka, ale učila se rovnou celé věty a dokonce vypadala, že si je hned napoprvé pamatuje. Obdivuhodná píle – když to moc nepřežene, možná ještě v KLDR udělá kariéru.

Cesta byla opravdu krásná, v tomhle se pro jednou vůdce národa nemýlil. Po kamenných schodech, přes zdobené můstky nad divo-

kou vodou, podél skal a skrz bujný les jsme došli k vodopádu, který ze závratné výšky padal na plošinu k dřevěnému altánku. Výhled do kraje byl úchvatný. Protože vždycky z dovolené vozím pro sbírku našeho kamaráda Tondy ulity, trochu jsem to tam propátrala. Ale přestože šneků na takových místech bývá vždycky plno, tentokrát jsem nenašla ani jednoho. Poprosila jsem tedy Ivu, ať se paní Kim zeptá na nějaký tip, kde je nejsnáze najdu. Ty dvě se dlouho nemohly dohodnout a najít pro obě srozumitelný výraz v ruštině nebo čínštině, až pak Ivu napadlo nakreslit názorný obrázek ulity. Kdyby nakreslila jednorožce, asi by nevzbudila větší údiv – paní Kim ani moc nechtěla věřit, že by se po zemi mohlo plazit něco s domem na zádech. Přestala jsem tedy šmejdit kolem vodopádu a vytáhla kameru, jen abych zjistila, že místo mě tam začal šmejdit Nikita. Díky šnekům jsem propásla asi jedinečnou příležitost získat nějaký záběr, kterému by Nikitova hlava nevytvořila popředí.

Sotva jsme došli zpátky k autobusu, strhla se pořádná bouřka. V hustém lijáku jsme sjížděli z kopců a stříkali vodu na Korejce pochodující podél silnice. Na rozdíl od slunečníků se deštníky v Koreji zřejmě moc nevedou, většina lidí cestou z práce domů provlhala na kost. Při té příležitosti mě napadla hrozná myšlenka, jak to tam asi tak vypadá v zimě, když napadne sníh – počítám, že goretexové boty se nedají sehnat ani v tuzexu.

Když už jsme u tuzexu, v Pchjongjangu nám zbylo trochu volného času, a tak jsme zase jeden navštívili. Turistický mix, nabízející vyšívané obrazy, ženšenové produkty a výklad ideologie čučche na zažloutlém papíru vytištěný v několika světových jazycích, byl ve vedlejší místnosti doplněný i obchodem určeným pro místní obyvatele. Pro ty vyvolené samozřejmě – ceny byly sice uvedené v místní měně, platba však probíhala výhradně ve valutách. Nabídka v tomto mrňavém, špatně osvětleném kvelbu byla hodně zajímavá: na několika malých pultech tam vedle sebe ležely brýle, motorky, kosmetika, topné kotle na dřevo, kostýmky, elektrocentrály, léky, lampy, aviváž, zpětná zrcátka, hifi, televize. Nejvíc ze všeho to připomínalo bleší trh.

Večeře na závěr se odehrála v jedné z nejluxusnějších Pchjongjangských restaurací, podávající opět bez možnosti výběru jednotné menu: velmi chutné plátky kachního masa vlastnoručně opékané na plynovém grilu. Na zapití jsme dostali kalíšek místní kořalky. Nebyla špatná, ale nemohli jsme pořád přijít na to, co je jejím zdrojem.

Když nám to průvodci vysvětlili, ukázalo se, že se jedná o ještě větší specialitu, než jsme čekali – žaludovici nikdo z nás opravdu ještě nikdy nepil. Během večeře výjimečně ani nevypadla dodávka proudu.

A jako vždycky v Pchjongjangu, večer jsme zakončili u piva v otáčivém 48. patře. Odpoledne jsme mezi sebou pro naše průvodce vybrali 100 euro, nějaké věcné dárky a také zbytky bonbónů a jiných pochutin. Mojí slivovice se bohužel už v autobuse zmocnil řidič a propracoval se láhví až do dna. Ale i bez ní jsme průvodcům udělali radost. Pan Li dokonce z vděčnosti dokázal zrealizovat objednávku, na které při minulé návštěvě restaurace Mates s Daliborem naprosto ztroskotali – koupit skelničku whisky. Evropanům v baru totiž zcela nekompromisně nabízeli k prodeji pouze celé láhve, a to za cenu odpovídající spíš většímu barelu. Na druhou stranu nechápu, proč se oba zmínění pánové těch jednotlivých sklenic tolik domáhali, protože stejně nakonec v součtu dosáhli množství obsaženého v celé láhvi.

Průvodcům jsme také nabídli, že jim pošleme poštou nějaké fotky. To se ale ukázalo jako trochu složitější úkol, protože paní Kim v tomto případě jednoznačně preferovala využití osobního kurýra, své kamarádky pracující na pražské ambasádě. Běžnou poštu označila za nepříliš spolehlivou, otázkou je, zda měla na mysli oblast doručení, nebo spíš zachování soukromí. Když už přišla řeč na kamarády a kolegy, vyptali jsme se jí na velikost a způsob fungování korejské „cestovní kanceláře" vlastnící monopol pro styk se zahraničními turisty. Takže: tato organizace prý disponuje třemi různě jazykově vybavenými odděleními – pro Čínu, anglicky hovořící země a zbytek světa, kam jsme spadali my. Každé oddělení zaměstnává asi stovku průvodců, z čehož opět vyvstala otázka, proč z takového množství lidí vytvořili společný tým germanista pan Li s rusistkou paní Kim. Tenhle problém jsem nakonec odsunula do seznamu věcí, jež v Koreji nepochopí ani lidé, kteří v socialistickém režimu prožili nemalou část života. Nicméně jsou pracovníci této agentury asi velmi dobře prověření, protože prý občas mají přístup dokonce i k internetu – paní Kim nám prozradila, že v zimě píše turistické průvodce a na síti si hledá podklady. Pod přístupem k internetu si ovšem určitě nemůžeme představit běžné surfování, jsem si jistá, že seznam navštívených stránek projde důkladným několikanásobným rozborem. Nabídku prohlédnout si fotky ze zájezdu na Matesově webové stránce paní Kim totiž ihned zavrhla se zděšením odpovídajícím hodně perverznímu návrhu.

Zpět do civilizace

Pchjongjang a přechod přes řeku Ja-lu, sobota 5. května

Jakékoliv pojednání o KLDR se nemůže vyhnout zmínce o pozoruhodné ekonomice této země – něco takového se totiž hned tak nevidí. Původně to nezačalo až tak špatně. Hrubý domácí produkt obou korejských států byl v po válce skoro stejný, přičemž severní část musela mnohem víc zapracovat na obnově území zničeného válkou. Stát ale investoval pouze do těžkého průmyslu a zbrojení a úplně ignoroval osobní potřeby obyvatel – v šedesátých letech například směřovalo 65% státních investic do těžkého průmyslu a 30% celkových výdajů do armády. Jedním z nejsmutnějších příkladů tohoto způsobu hospodaření je hnutí Čchollima, které už v roce 1956 pod heslem „bez polévky" nabádalo dělníky, aby úplně vynechávali polední pauzu.

Kromě severních Korejců bylo asi úplně všem jasné, že další rozvoj touto cestou je neudržitelný. Korejcům to došlo teprve v roce 1967, když zjistili, že hned první sedmiletý plán zůstal po všech stránkách nesplněný. Kim Ir-sen tehdy pro zlepšení cash-flow provedl celkem husarský kousek: nakoupil na západě vybavení továren (třeba jen z Japonska v hodnotě miliardy dolarů), aniž by je plánoval někdy splatit. Pro potvrzení této myšlenky v roce 1976 vyhlásil státní bankrot v době, kdy průmysl vykazoval 16% růst. Státní dluh tou dobou dosáhl už docela zajímavého čísla 5,2 miliardy dolarů.

Ze zpětného pohledu tento způsob nakupování zase tak skvělým nápadem nebyl, protože KLDR si tímto krokem na celá dvě desetiletí uzavřela západní kohoutky a zůstala odkázaná na mnohem méně produktivní obchod se zeměmi RVHP. K dovršení všeho v té době dospěl ke stranickým funkcím i Kim Čong-il a ve snaze přispět svou troškou do mlýna začal budovat Vítězný oblouk, věže Čučche a všechny ty úžasné hotely s otáčivými restauracemi, bez kterých by se korejský lid zajisté neobešel.

Spolupráci s RVHP dala trochu překvapivě ránu z milosti v roce 1988 olympiáda v Soulu. SSSR i Čína tehdy využily své účasti na ní k demonstraci změny postojů a k navázání výhodnější ekonomické orientace na bohatou Jižní Koreu. Gorbačov zřejmě z pocitu jakési zodpovědnosti ještě chvíli bojoval a snažil se Kim Ir-sena přesvědčit o výhodách perestrojky, osmdesátiletý stařík se však jen o to více přimkl k vlastní ideologii.

Po rozpadu Sovětského svazu a zastavení jeho subvencí se severokorejská ekonomika prostě sesypala. Import energie klesl v roce 1991 o 75 %, spotřeba ropy o třetinu, zhroutilo se zásobování továren surovinami, nevyráběla se hnojiva ani zboží na vývoz, bez vývozu nebyly valuty na nákup jídla a ropy – spustil se parádní dominový efekt. Bylo evidentní, že i třetí sedmiletý plán zcela selhal...

Od naprosté zkázy národ zřejmě zachránila Kim Ir-senova smrt, protože hned po ní, v roce 1995, požádala KLDR poprvé o mezinárodní pomoc, zatím „jen" ve výši půl miliardy dolarů. Pro řadu lidí ale už bylo pozdě: potraviny se tou dobou už roky vydávaly na příděly ve dvoutýdenních intervalech a v dávkách ovlivněných věkem a sociálním postavením. V roce 1992 se tyto příděly výrazně snížily s heslem „pojďme jíst jen dvě jídla denně".

Při pohledu na výslednou bilanci konce Kim Ir-senovy vlády mě přechází všechen humor. I přes obrovské potravinové dotace ze zahraničí v letech 1995–1997 propukl v zemi regulérní hladomor. Ty nejstřízlivější zdroje odhadují počet mrtvých mezi 600 tisíci až milionem, což odpovídá 3–5 % populace. Část těchto úmrtí vznikla důsledkem nemocí spojených se selháním imunitního systému dlouhodobě hladovějícího člověka, například tuberkulózou.

Od smrti Kim Ir-sena neprošla země žádnou reformou, která by vedla ke skutečným ekonomickým změnám.

Ráno před definitivním odjezdem jsme se odhodlali prozkoumat otázku záhadného pátého patra hotelu Yanggakdo. Jde o to, že ve výtahu, stejně jako v mnoha jiných světových hotelích, jedno číslo podlaží přeskočili – jen to není obvyklá třináctka, ale pětka. No co, řeknete si, Korejci nejsou křesťané a třeba je jejich nešťastné číslo pět, bůhví, co ošklivého se v souvislosti s touto číslicí přihodilo některému z Kimů. Když ale projíždíte výtahem mezi 4. a 6. patrem, zjistíte, že tady je to trochu jinak – to patro v hotelu existuje, jen do něj nevede žádný vstup.

Rozhodli jsme se tuto záhadu rozluštit a vyrazili jsme tedy z našeho 21. poschodí dolů po schodišti pěšky. Zážitek to byl dost podobný tomu, jako když k někomu přijdete na společenskou návštěvu omylem v jiný den, pokud možno těsně poté, co odjeli řemeslníci a paní domu dostala migrénu. Stručně řečeno, schody bych charakterizovala jako pěkně zanedbané až zaprasené. A co víc, do pátého patra ani z nich nevedly žádné dveře! Nahlédli jsme tedy opatrně do několika nižších pater a zaznamenali tam stejný stupeň zanedbání, jaký vykazovalo schodiště – odpadky, prošlapané lino, otlučené dveře a promaštěné stěny. Z toho, že veškeré nápisy na dveřích byly výhradně v korejštině, jsme vyvodili, že dolní patra prostě nejsou určená pro cizince – buď tam bydlí průvodci, nebo sídlí vedení hotelu, případně obojí.

Až doma jsme zjistili, že se o záhadě 5. patra vede na internetu docela čilá debata. Názorů je hodně, od konspirativních teorií o odposlechovém centru určeném k sledování hostů až po technické zázemí kasina. Dokonce se dá najít i několik videozáznamů pořízených šťastlivci, kteří si vybrali lepší schodiště a do pátého patra se na rozdíl od nás dostali. Ne, že by ty záběry něco vysvětlovaly – většina z nich je jen sledem roztřesených snímků pořízených s baterkou v naprosté

tmě a končících nekompromisním vyvedením ochrankou. Schválně, zadejte si do Gogolu heslo „5th floor Yanggakdo".

My jsme tedy sešli v klidu až dolů, kde už čekali účastníci našeho zájezdu a se šťastnými úsměvy drželi v rukách své pasy. Mobily nám slíbili vrátit až na hranicích. Současně nás paní Kim požádala, abychom 30 €, třetinový podíl ze včera vybrané odměny, předali řidiči sami. Prý by jim nevěřil, že je to spravedlivá část. Dodneška si vlastně vůbec nejsem jistá, kdo z těch tří nám přidělených Korejců byl velitelem.

Na nádraží byl docela zmatek, pokřikovaly tam na sebe davy lidí, velká část z nich byli cizinci, se kterými jsme se v uplynulých dnech potkávali v jednotlivých turistických destinacích. Důvod byl jasný, vlak směřující k čínským hranicím z tohoto největšího nádraží v zemi jezdí jen čtyřikrát týdně. Jindy tam určitě bývá klidněji, protože odtud vypravují už jen jednou denně jeden vnitrostátní spoj na jih a jeden na severovýchod, jinak nic – zbytek pasažérů se zřejmě vydává na cestu pěšky. V cizinecké čekárně bylo trochu klidněji, a do toho relativního ticha docela nahlas zazněl Matesův dotaz, kdo je ten pán na portrétu nade dveřmi. Dodneška se mi dušuje, že prý tam Kim Ir-sena opravdu nepoznal, což je vážně k neuvěření. Asi je tak historicky jediným člověkem, který přežil místní šestidenní ideologickou propagandu bez úhony, já osobně bych kteréhokoliv z Kimů dodnes poznala i v naprosté tmě, zezadu a jen podle bot.

Sotva jsme se přestali smát, nastal čas se rozloučit. Potřásli jsme si s našimi průvodci rukama, popřáli jim hodně štěstí, a na oplátku dostali dva zapečetěné balíčky s mobily a velmi důrazným poučením, že nemáme riskovat a máme s jejich otevřením vydržet až za čínskou hranici. Jak jsme později zjistili, byla to velmi moudrá rada.

Na Matesově iPodu (vydávaném celou dobu za knihu) byla funkční GPS a ta nám hlásila, že do Pekingu to máme 1370 km vzdušnou čarou, ale s úkolem objet Korejský záliv. Jinými slovy, čekala nás dost dlouhá cesta. Brzy jsme zjistili, že bude i pěkně nudná – k volnému pohybu jsme měli povolené jen naše dva mezinárodní spací vagóny a k nim jeden vnitrostátní, určený pro luxusní cestování politicky spolehlivých Korejců, skrz který se dalo projít do jídelního vozu, odkud nás už nepustili dál. U spojovacích dveří seděli policisté s významně otevřenými pouzdry na pistole. Když se však člověk podíval blíž, zjis-

til, že pistole v nich chybí, což bylo určitě moc dobře, protože brzy bychom začali škemrat o zastřelení. Jídelní vůz totiž vydával jednotné menu, a to sušené makrely o velikosti a tvrdosti policejního obušku, vydávající nezaměnitelný a velmi intenzivní rybí smrad. Pasažéři z korejského vagónu je vykoupili a v otevřených kabinách pojedli během prvních pěti minut cesty a v tu chvíli se ukázalo, že tam a) nefunguje klimatizace a b) okna jsou pevně zašroubovaná. Průchod korejskou druhou třídou se brzy podobal vstupu do aktivní plynové komory, ze které navíc někdo přestal odstraňovat mrtvoly. Pohled do kabin říkal totéž: na třípatrových palandách leželi bledí polosvlečení Korejci a vůbec se nehýbali, jen občas někdo z nich těžce zalapal po dechu. Jsem cestováním po zemích s problematickou hygienou docela trénovaná a snesu hodně, ale tohle bylo vážně velmi silné i na mě – vagón se dal projít na dva nádechy, a i ty mě stály velké úsilí.

Po tomto zážitku jsme se tedy smířili s tím, že zůstaneme hlady, přestali jsme opouštět kupé a děkovali jsme svému zahraničnímu původu, že u nás klimatizace funguje. Jedinou zábavou tedy bylo sledování krajiny přes zašroubovaná okna. Pohled to byl moc pěkný, vlak na špatně udržované trati nedokázal jet rychleji než 50 km/hod, a tak jsme si naposledy užívali malebné obrázky z této bohem zapomenuté země. Takovou exkluzivní možnost ale cizinci určitě nebudou mít dlouho, celou délku trati lemovaly čerstvě vysázené řady mladých stromků, které za pár let zcela jistě zamezí jakémukoliv výhledu. Jediným silným zážitkem pak ve vlaku zůstanou jen ty sušené makrely.

A tak jsme naposledy sledovali, jak muži, ženy i děti s motykami okopávají rýžová pole, v plechových nůších nosí vodu na jejich zalévání a v polední pauze místo oběda pořádají přímo na poli stranické schůze. Jak hubené kravky táhnou pluh nebo dřevěný dvoukolák s dřívím. Jak řada lidí podobná mravencům ručně buduje desetipatrové hliněné domy a vynáší po lešení nahoru cihly jen tak v rukách. Jak k pěší chůzi používají i železniční trať a pomalu jedoucí vlak pak rozhání na strany všechny od dětí přes vojáky s puškou a staré babičky s nákladem na zádech až po otce rodin drncající po pražcích na kole. Na železničních mostech, kde zábradlí nenechalo vedle projíždějícího vlaku ani kousek volného místa, se všichni prostě pověsili z vnější strany zábradlí nad propast, řeku či prázdnou dálnici, klidně i s kolem a nákladem na zádech. Řada z nich nám i z této pozice dokázala zamávat.

Zvláštní kapitolou byla nádraží. Panoval tam neuvěřitelný zmatek. Drtivá většina cestujících byli vojáci s puškami a dřevěnými či plechovými bednami na zádech, zbytek byla obvyklá venkovská směs, většinou také s bednami a navrch i s kolem. Všichni pobíhali od jednoho konce vlaku k druhému, mávali nějakými lejstry a zuřivě se u vstupu do vagónů dohadovali s neústupně se tvářícími průvodčími, kteří obvykle nechali většinu lidí stát venku, třebaže za zády měli téměř prázdná kupé. Na bočních kolejích seděly na zemi umouněné ženy a děti a cosi tam žmoulaly mezi dlaněmi. Vůbec mě nenapadalo, co by to mohly provozovat za činnost, až mi Iva vysvětlila, že nám o tom povídala při popisu Číny padesátých let – z uhelného prachu tam vyráběly mourové kuličky na topení.

Jakkoliv by se to mohlo zdát nemožné, cestou na sever k čínským hranicím vypadala krajina ještě čím dál víc chudší. Asfalt zmizel úplně, míjeli jsme nefunkční železniční náspy a úplně rozbité mosty, evidentně ještě neopravené od války. Všechno halil všudypřítomný prach. Zdálo se, že podíl vojáků na civilní obyvatele se rychle blíží ke 100 %. A pak se objevila řeka Ja-lu a na jejím druhém břehu hradba vysokých domů a blikajících reklam, rušná doprava a úplně jiný svět.

Ale řeka byla široká a režim panující v KLDR se rozhodl ukázat, jak velkou vzdálenost ještě musíme překonat. Začalo to tím, že s výjimkou našich dvou mezinárodních vagónů všichni cestující z vlaku vystoupili a začali se tlačit k úzkým dveřím tvořícím jediný průchod v pevné zdi, kterou bylo nádraží obehnané. V těch dveřích je velmi důkladně kontrolovali celníci, jimž velel zamračený týpek, jakási kombinace Brežněva s Napoleonem. Dav vypadal, že tímto tempem bude dveřmi procházet až do příštích Vánoc. S Čínou za zády jsem úplně zapomněla na přísná severokorejská bezpečnostní pravidla a vytáhla jsem kameru, abych si scénu nafilmovala. Během chvilky stál ten zamračený zupák ve dveřích našeho kupé a zíral na mě pohledem, jaký na mě kdysi upírala ředitelka základní školy poté, co jsem při běhu po chodbě porazila na zem naši třídní učitelku. Musím říct, že už tehdy ve mně ty dlouhé hrozivé pohledy vzbuzovaly místo strachu spíš veselí. Pak začal něco hulákat, samozřejmě korejsky, což mu na hrozivosti moc nepřidalo. Zřejmě si totiž vůbec neuvědomoval, že takové pouštění hrůzy je účinné jen v případě, kdy na protějšek

dokáže nějaké represe opravdu přivolat, což v našem případě rozhodně neplatilo.

Fakt je, že to aspoň zkusil. Vzápětí nám totiž dali k vypisování takové množství formulářů, že se nám málem zavařily ruce. Navíc jsme už úplně zapomněli, co všechno jsme jim přiznali při vjezdu, a tak nás otázky typu „jaké knihy jste přivezli a jaké vyvážíte" trochu uváděly do rozpaků. Následovala důkladná prohlídka úplně všeho. Byli jsme vyhnáni na chodbu, prosvíceni detektorem, po jednom zahnáni zpět do kupé, donuceni kompletně rozbalit zavazadla a ukázat veškerou elektroniku. První to schytal chudák Nikita, který ve slepé důvěře, že nefotil žádné závadné věci jako vojenské objekty nebo vysílače, bezelstně ukázal obrázky rozesmátých pionýrů... a o všechny přišel. Jestli jsme to pochopili dobře, bylo zakázáno vyvézt ze země jakékoliv snímky lidí nebo zemědělské techniky (či dobytka), což nám ovšem nikdo dopředu neřekl. Naštěstí jsme během protinikitovské akce všichni stačili přetočit foťáky na sérii snímků nějakého pomníku, čímž jsme dosáhli toho, že Nikita zůstal jediným postiženým účastníkem. A stejně mu pak doma na počítači všechny smazané fotky David zase poměrně snadno obnovil.

Musím ale podotknout, že takto vážně ke kontrole přistupoval jen ten zamračený brežněvovský velitel, ostatní byli mnohem hodnější. Třeba na Matesa připadl mladý usměvavý poddůstojník, který zřejmě zcela záměrně zapomněl zkontrolovat velkou zrcadlovku a prohlédl si jen těch pár bezvýznamných snímků, co Martin pořídil na maličký turistický foťáček. Na závěr nám ještě velmi pečlivě zkontrolovali pečeti na balíčcích s mobily a my jsme si mohli jen gratulovat, že jsme vydrželi a nerozbalili si je dřív – asi bychom pak dlouho vysvětlovali, komu všemu jsme je půjčili a jaké tajné akce jsme s nimi prováděli.

A pak už nás odpojili od korejského vlaku a vypravili přes Ja-lu. Řeka je velmi široká a most velmi dlouhý a my jsme se tak dramaticky pomalým tempem blížili k velkoměstu na druhé straně a k rozbombardovanému mostu, který vede z Číny jen do poloviny řeky. Na jeho konci stála spousta lidí a přes vodu si fotili korejskou realitu. V tu chvíli se v celém vlaku rozpípaly mobily.

Nádraží v Tantungu pro nás i po pouhých šesti dnech představovalo tak trochu kulturní šok. Za prvé: mohli jsme vystoupit a vydat se, kam se nám zachtělo. Za druhé: v hale byla řada obchůdků a stán-

ků s dobrotami. Za třetí: průměrná váha lidí na nádraží byla zhruba dvojnásobná než na druhé straně řeky – nikdy před tím jsem si vlastně ani nevšimla, jak strašně moc jsou Číňané vypasení. A za čtvrté: připojili nás až na konec vlaku, který měl jídelní vůz o třináct vozů dál, takže cesta na večeři a na víno nám trvala celých šest minut.

Socialismus v Číně

Peking, neděle 6. května – středa 9. května

Ráno jsme se vzbudili ve vlaku, který uháněl rychlostí 120 km/hod. Trať po celé délce až do Pekingu lemovalo jedno obrovské staveniště – bez přehánění jsme minuli stovky kilometrů rozestavěných desetipatrových obytných domů, kanceláří, navazujících dálnic, železnic a obchodních center. Stručně řečeno, od rána až do oběda jsme jeli jedním kontinuálním městem ve výstavbě.

V Pekingu panoval strašlivý zmatek, všude blikaly reklamy, vnucovali se prodejci, troubila auta. Iva nemohla najít přistavený autobus, protože po dvouleté přestávce, kdy v Pekingu nebyla, se místo natolik změnilo, že se nedokázala hned zorientovat. Následovala cesta k té části Velké čínské zdi, která stojí v katastru hlavního města, což sice zní, jako bychom to měli za rohem, ale ve skutečnosti jsme tam jeli dvě hodiny.

V mezičase nám Iva přiblížila postup, jakým se čínská ekonomika za padesát let dokázala dostat ze stavu, jaký jsme viděli v KLDR, do stavu, jaký vidíme z oken autobusu. Od války totiž Čína postupně vyhlásila tři fáze boje proti chudobě. První, tu nejpalčivější, nazvali „abychom se dobře najedli" – v rámci ní například nechali vzniknout volný trh s potravinami. Pak následovala akce „abychom se dobře oblékli", která mimo jiné docela vtipně promítla šetření látkami do zkracování dámských sukní. Třetí fáze probíhá právě teď a její heslo samozřejmě zní „abychom dobře bydleli". A zjevně funguje velmi dobře – pokud si například venkovan postaví domek a dokáže ho v pořádku zkolaudovat, stát mu zpětně proplatí polovinu nákladů. Za byty ve městech se sice platí dost velký nájem, ale může se výrazně snížit díky bodům získaným za zásluhy, jako je úspěšné zaměstnání, válečné zásluhy atd. Chtělo by se mi říct, že zde opravdu funguje socialismus s lidskou tváří, to by ale nesmělo současně docházet k mnoha bezprávím, proti kterým postižení nedokážou najít zastání. Na druhou stranu, naprosto drtivá většina lidí je na tom neskonale lépe než ti nešťastníci v Koreji.

U Velké zdi jsme se srazili s důsledky volného trhu. Cestu lemovaly stánky se zuřivě smlouvajícími a neuvěřitelně vlezlými trhovci. Věšeli se na nás jako klíšťata, sotva člověk setřásl jednoho, přiběhl další. V podstatě jsme se jich nezbavili až do konce pobytu. Na zeď vedla

lanovka, dolů se dalo sjet toboganem. Prodavači stáli i nahoře, ale naštěstí je zaměstnávali všudypřítomní Rusové, a hlavně po chvíli skončila opravená cesta a pak už jsme se v klidu a o samotě mohli procházet vzrostlým lesíkem, který se na vršku zdi uchytil už před staletími. Takto se prý po zdi dají procestovat stovky až tisíce kilometrů, to dílo je opravdu neuvěřitelně monumentální.

A ze stavby, jejíž první cihly položila dynastie Čchin zhruba dvě stě let před začátkem letopočtu, jsme pak odjeli na prohlídku opačného konce čínské reality, do olympijské vesnice postavené roku 2008. Byl to stejně silný zážitek – moderní široké bulváry, nádherné originální stavby, mnohaproudové dálnice, klidné odpočinkové zóny. Čína je prostě zemí, se kterou je třeba počítat.

Večeře byla rozlučková. Vlastíkovi a Davidovi skončil zájezd a měli brzo ráno odletět domů, Kamilům naopak teprve začínal plánovaný program a ráno vyráželi do Vladivostoku, kde měli nasednout na bajkalsko-amurskou magistrálu – jejich výlet bych nazvala „exkurzí po možnostech a důsledcích socialismu".

Další program popíšu jen letem světem. S Ivou jako průvodkyní to byl sice úžasně zajímavý a poučný zážitek, ale na druhou stranu, Peking může vidět každý a koupit si tam letenku je snadné. Konečně se nám podařilo navštívit Zakázané město – lidí tam bylo sice pořád strašně moc, ale už se alespoň dalo dostat dovnitř. Iva nás navíc provedla trochu zapadlejšími zákoutími, třeba krásnou zahradou tvořenou bizarními balvany, štíhlými túje mi a rozložitými borovicemi, a dokázala nám, že i v této destinaci je možné najít klidné místo. Večer jsme se pak vydali na návštěvu čínského divadla a cestou do metra jsme Ivu moc chválili, jak výborně zná Peking a jak je úžasné, že se s ní nemůžeme ztratit. V tu chvíli zůstala Iva stát v lehkém šoku před plánkem tras podzemky: místo tří linek, které tam fungovaly před dvěma lety, jsme jich mohli využít celých třináct. Myslím, že my Evropané vůbec netušíme, jak může vypadat prudký rozvoj.

Čínská opera byla výborná, i když jako hudební zážitek bych ji rozhodně necharakterizovala. Herci se před představením líčili přímo na jevišti, což byl velmi zdlouhavý proces, po kterém následovalo ještě zdlouhavější oblékání složitých úborů – počet vrstev odhaduji minimálně na deset, váhu klidně i na dvacet kilo. Představení bylo kompozičně nádherné a plné velmi propracovaných detailů: přesných pohybů

rukou, nakročení nohou či stylizovaných scének – například rozčílený generál vždycky mrská vousem, žena prchající před tchýní si přetahuje svrchní sukni přes hlavu, herec s bažantími pery na klobouku je zlý duch a nebo člověk práskající bičíkem představuje jezdce na koni. Jediné, čeho jsme se na opeře nedočkali, byl zpěv. Předvedli nám plno akrobatických výkonů, precizních soubojů i mluveného slova, ale to, co zřejmě považovali za zpěv, nedokážu charakterizovat jinak, než jako strašlivé kvílení. Představení se jmenovalo Opilá konkubína.

Další den jsme si jeli prohlédnout císařský Letní palác, komplex staveb vybudovaných na pahorku nad rozlehlým jezerem a určených k příjemnějšímu přežití pekingského letního vedra – vlastně to je taková trošku dražší klimatizační jednotka. V 18. století ho nechala postavit císařovna-vdova, která s typicky ženský nastaveným žebříčkem hodnot použila na jeho stavbu finanční zdroje původně nastřádané pro zřízení flotily válečných lodí. Většina Číňanů, mužů, jí to dodnes neodpustila, já však jako zástupce druhé, méně militantní poloviny populace k tomu můžu říct, že jí jednoznačně fandím. Loďstvo by dnes leželo někde na dně moře a obyvatelé Pekingu by se neměli kde rekreovat.

Odpoledne nám pak Iva dala volno a poslala nás do centra Pekingu prohlédnout si tradiční trh. Byli jsme trochu nejistí, přece jen jsme měli za sebou vysoce organizovaný týden a přemíra svobody nás trošku znervózňovala. Tržiště nás ale velmi brzy pohltilo a procházet se mezi všemi těmi věcmi, které Číňané dokážou pojídat, byl opravdu mimořádný zážitek. Ve stáncích totiž měli na špejlích úhledně napíchané ty největší čínské dobroty: vedle různých sladkostí také obrovské stonožky, létající ještěrky, hady, rozpláclé chobotnice, červy všech tvarů a velikostí a dokonce i živé štíry – když na mě jeden z nich poprvé zamrskal nožičkama, pořádně jsem se lekla. Večer jsem se zeptala Ivy, jestli někdy našla odvahu něco z toho ochutnat – docela mě zklamalo, že ne, ale naprosto ji chápu.

Vzhledem k tomu, že Iva se trochu opozdila, zkusili jsme si poprvé zcela samostatně objednat jídlo v restauraci, kde hovořili pouze česky. Navzdory obrázkovému jídelníčku a odhodlání dostat k jídlu hlavně maso byl výsledek následující: získali jsme jednu pekingskou kachnu (tu jsme jim ukázali na vedlejším stole), dále tři studené sa-

láty, jedny teplé houby, žádnou rýži a pak už jen velké zmatky kolem účtu. Naštěstí pak dorazila Iva a pomohla nám objednat si pivo.

Poslední den bych nazvala srovnávacím – prohlédli jsme si totiž čínské varianty míst, která jsme viděli v Koreji, a musím říct, že porovnání bylo dost depresivní. Jako první jsme navštívili buddhistický klášter. Po tom smutném zážitku z Koreje to bylo úplně jiné kafe. Klášter byl plný věřících, zapálených vonných tyčinek, upravených soch, sebevědomých mnichů a přetékajících pokladniček. Konfuciánská akademie, která stojí hned vedle, se té korejské podobala už o trochu více, byla jen méně poničená, což je vzhledem k historii obou zemí asi pochopitelné. Zato se tam na počest Konfucia v zadním nádvoří hrálo jakési divadelní představení, v jehož průběhu byli diváci vybídnuti, že je vhodná chvíle poklonit se velkému mysliteli. Naprosto přirozeně a ráda jsem se uklonila málem až k zemi, a až teprve pak mi došlo, že to byla moje první dobrovolná a upřímná poklona v průběhu zájezdu. Ať mi Kimové odpustí, ale mezi masovým vrahem a filosofem vidím zásadní rozdíl.

S Pekingem jsme se rozloučili procházkou po obrovském komplexu chrámu Nebes, kam každoročně chodívali císařové prosit bohy o dobrou úrodu. Než jsme celou tu jejich několikakilometrovou trasu absolvovali, docela nás to utahalo, a to jsme na rozdíl od císařů neměli navlečená obřadní roucha, nezastavovali se na modlení na každém rohu a neprováděli žádné rituály. A v tom podle mě vězí celý problém vládců KLDR. Nedělám si iluze, že by se čínští císařové k poddaným chovali o moc lépe, nebo že by si přisvojovali menší podíl z celkové produkce země, ale aspoň dávali lidem pocit, že se zajímají o jejich blaho. Většina z čínských dynastií se také u moci udržela po mnoho generací, což se dynastii Kimů nejspíš nepoštěstí. Aspoň v to v zájmu korejského národa upřímně doufám.

Když jsem doma dokončovala tyto zápisky, proběhly tiskem dvě zajímavé zprávy týkající se Severní Koreje. První byla z oblasti hospodářství. Ekonomičtí experti pro britský The Daily Telegraph vypočítali, že za rok 2012 vynaložila KLDR jen na posílení kultu Kim Čong-ila přes sto milionů dolarů. Například ta dvacetimetrová socha se zipem, tyčící se na vrcholku Mansu, je přišla na deset milionů – a za letošek vybudovali ještě dalších sedm podobných kousků. Jaderný program je ještě nákladnější, pro letošní rok je vyšel na 850 milionů dolarů, což odpovídá nákladům na roční spotřebu potravin 80 % korejských občanů. Druhá zpráva je spíš z oblasti komedie. Americký satirický list The Onion vyhlásil obtloustlého a lehce slabomyslného Kim Čong-una nejsvůdnějším mužem planety pro rok 2012, s odůvodněním, že „díky svému neuvěřitelně pohlednému, kulatému obličeji, svému chlapeckému šarmu a své statné, podsaditě postavě je tento pchjongjangský lamač srdcí splněným snem každé ženy". Zajímavé na tom je, že čínský Lidový deník tuto zprávu vzal vážně a svůdnému diktátorovi poslal gratulace.

Obsah

Jak se dá dostat do KLDR	3
Všude samí Číňané	4
Jsme pod dohledem	7
První máj	13
Válka a umění	18
Venkov	26
Celý svět miluje Kimy	35
Zpět do civilizace	45
Socialismus v Číně	51

Yvetta Cíglerová, Brno, prosinec 2012

V Severní Koreji se letos píše rok 101. Kim Ir-sen se totiž narodil právě před sto lety a Kim Ir-sen znamená KLDR. Jeho prvotní záměry nebyly zase tak špatné, původně chtěl jen zbavit Korejský poloostrov japonské okupace. Pak se do toho ale připletli Rusové, komunismus, druhá světová válka, a výsledek byl fatální. Korejský poloostrov zůstal po tříleté válce, do které se zamíchal kdekdo, od SSSR a Číňanů až po USA a jednotky OSN, rozdělený původní demarkační linií na dvě poloviny. Ta jižní je dnes v tabulce HDP na 31. místě, ta severní na 161.

Kim Ir-sen odkázal své zemi také spoustu dalších věcí. Třeba ideologii čučche, která hlásá absolutní soběstačnost v zemi závislé na zahraniční potravinové pomoci ve výši stovek milionů dolarů ročně. Také byl spolutvůrcem demilitarizované zóny mezi oběma Korejemi, z obou stran obklopené asi největším soustředěním vojsk na této planetě. A v neposlední řadě Kim Ir-sen založil novou dynastii Kimů. Druhý v řadě, Kim Čong-il, dnes v zemi spotřebovává podstatnou část zásob bronzu na výrobu mnoha gigantických posmrtných pomníků a poslední výhonek Čong-un se právě oženil a mezi návštěvami lunaparků nejspíš usilovně pracuje na výrobě dalšího vládce v řadě. Dokáže i čtvrtý z Kimů usednout na trůn? Doufejme, že ne. Korejci jsou sympatický národ a do svého nového století by si rozhodně zasloužili lepší osud.

CECÍK
CÍGLEROVA CESTOVNÍ KANCELÁŘ